

TEREZÍNSKÁ INICIATIVA

číslo 12

leden 1998

Nyní se rozvíjí několik aktivit, které se podstatně dotýkají nároků obětí holocaustu na odškodnění a sociální pomoc. Je to zejména česko-německý Fond budoucnosti, z něhož nás nejvíce zajímá projekt sociální pomoci obětem nacismu. Dále je to pomoc ze Švýcarska, dotovaná švýcarským státem a bankami, a fond pro oběti holocaustu ve střední a východní Evropě, založený koncem loňského roku podle dohody mezi Jewish Claims Conference a Spolkovou republikou Německo.

Pro nás je neaktuálnější projekt sociální pomoci z česko-německého Fondu budoucnosti. Mnozí z nás se v něm už delší čas angažují a má také nejbližší realizaci. Ale ani pomoc ze Švýcarska není příliš vzdálená, i když se opožděje oproti slibům, podle nichž měla být už vloni poskytována.

Dnešní stav Fondu budoucnosti je tento: 29. 12. 1997 byla podepsána zakládací listina a předána k registraci Ministerstvu vnitra ČR. Oficiálně je tedy fond založen. Pracovat však bohužel zatím nemůžeme, protože není jmenována jeho správní rada, jediný a svrchovaný řídicí orgán fondu. Správní rada bude složena ze čtyř Čechů a čtyř Němců. Při hlasování rozhodne většina, což znamená, že při rovnosti hlasů bude nutno upravit předmět hlasování tak, aby většiny bylo dosaženo. Rozhodování správní rady bude tedy někdy velmi obtížné a zdoluhavé. Správní rada bude mít sekretariát s jedním sekretářem českým a jedním německým, kteří budou připravovat jednotlivé projekty včetně našeho projektu sociální pomoci. Původně se předpokládalo, že politická směrnice o povaze projektu bude dohodnuta předem a že správní rada bude tento projekt už jen schvalovat. To se ale nepodařilo, protože zvláště na německé straně nebylo možno dosáhnout v krátké době konsensu. Proto došlo k dohodě, že o sociálním projektu rozhodne správní rada. Jenže, bohužel, ta není dodnes jmenována.

Jmenování členů správní rady na české straně není problematické. Osoby jsou připraveny a ministr zahraničí je jmenuje při nejbližší vhodné příležitosti. Horší situace je na straně německé, kde se uplatňují silné politické tlaky, zvláště sudetských Němců, požadujících, aby byli ve správní radě zastoupeni. My nemůžeme do věci zasahovat. Ale zastáváme stanovisko, že z německé ani české strany nemohou být ve správní radě osoby, které hlasovaly proti česko-německé deklaraci nebo jiným způsobem daly najevo nezájem o usmíření mezi oběma národy. Oficiálně bylo německou stranou příslibeno, že jmenování bude provedeno v lednu 1998. Předpokládáme, že slib bude dodržen a že tedy začne jednání o sociálním projektu. A nejen o něm.

Je ještě další důležitý moment při jmenování správní rady, který vyplývá z nového zákona o nadacích. Členem rady nemůže být nikdo, kdo by měl z nadace prospěch, ani statutární zástupce tak-

vé organizace. Je to pro nás nepřijemné, neboť nemůžeme být zastupováni osobou, která je současně obětí nacistické perzekuce, ani některým z funkcionářů našich odbojových organizací. Tytéž zásady ovšem platí i pro zástupce německé části správní rady.

Sociální projekt jsme v konceptu připravili již v červnu minulého roku. Byl předán pracovníkům MZV, kteří jej pak dále předali německé straně. Návrh však zůstal bez odpovědi. Máme dnes připravenou už další verzi návrhu, která zachovává původní koncepci. Za jediné možné, praktické a uskutečnitelné pokládáme poskytování sociální podpory ve formě finančního příspěvku. Je otázka, v jakých časových intervalech bude příspěvek poskytován. Snad to bude čtvrtletně nebo ročně, možná bude nutno poskytovat v některých případech mimořádné podpory individuálně. Každopádně musí být zvolen způsob administrativně co nejjednodušší. Avšak každý z těch, kteří přežili holocaust, by měl sám rozhodnout, jak peníze využije - někdo potřebuje lázeň, jiný odlišnou formu reha-

Současný výhled na odškodnění a sociální pomoc obětem nacismu

bilance, náročný lékařský zákrok a podobně.

Kdy se tedy dočkáme prvního finančního příspěvku? Je k tomu zapotřebí ještě mnoha kroků. Především musí správní rada schválit tento projekt. Je třeba ustanovit orgán, který bude průběžně poskytovat údaje o tom, komu a kolik se bude přispívat. Je nutno zřídit v bance konto a najít mechanismus, jak se budou peníze rozesílat. Jedná se zhruba o 7 až 8 tisíc osob a bude tedy nezbytné všechno řádně projednat a připravit. Uvedeme-li projekt do života ještě v prvním čtvrtletí letošního roku, bude to úspěch. Neklesáme na mysl, věříme, že se vše zdaří. Jen těžce neseme, že mnozí z nás nenávratně odcházejí a pomoci se už nedočkají.

K ostatním projektům nelze mnoho konkrétního říci. Víme, že peníze ze Švýcarska se již před koncem loňského roku předávaly v pobaltských státech a v Albánii. Pokud jde o poslední dohodu z konce roku 1997, pak v době, kdy píšete tento článek, neznáme žádné podrobnosti.

Jsou ještě jiné věci, které by umožnily lepší život stárnoucím obětem nacismu. Je to movitý i nemovitý majetek jejich příbuzných, kteří nepřežili, a o který se nikdo nehlásí. Nemovitosti zůstaly na svém místě a jsou dnes vlastnictvím obcí nebo státu. Ostatní movité věci mohou být na původním místě, ale také odvečeny, ukradeny. A o tom by asi bylo možno zjistit něco v českých archívech, které jsou, jak se ukazuje, nepřístupné. Představuje to zřejmě další okruh otázek, kterým se budeme muset z našich skromných sil ještě věnovat. Snad zde dosáhneme úspěchu, ne-li už ve prospěch obětí holocaustu, tak alespoň v zájmu pravdy a spravedlnosti.

Oldřich Stránský
předseda Terezínské iniciativy

Sněm Tereziánské iniciativy 1997

(Zase jsme o rok starší)

Přibývající léta nám neubírají na vůli vzájemně se setkávat, všemožně napomáhat našemu sdružení plnit jeho náročné poslání i prosazovat společné zájmy. Znovu to velice přesvědčivě ukázal sněm Tereziánské iniciativy, který se uskutečnil 11. listopadu 1997 v Národním domě v Praze na Vinohradech. Sešlo se na něm 261 našich členů z celé republiky, mezi nimi i příslušníci II. generace, a navíc hosté z řad rodinných příslušníků, z Památníku Terezín i ze zahraničí. Jednání sněmu řídila Dagmar Lieblová.

Předseda Tereziánské iniciativy Hanuš Schimmerling přednesl zprávu o činnosti v uplynulém roce, již přinášíme na samostatném místě. (Viz str. 3)

Hanuš Orlický zpravil sněm o neprodělné pomoci, kterou Tereziánská iniciativa poskytla svým členům, postiženým letosními záplavami na Moravě. (Viz str. 5)

Oldřich Stránský seznámil členy se snahami zájmových organizací, tj. Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých, jehož je předsedou, ve spolupráci s Českým svazem bojovníků za svobodu, Tereziánskou iniciativou a Federací židovských obcí, dosáhnutím individuálního odškodnění obětí nacistického pronásledování za nynější složité situace, kdy česko-německá deklarace nevytvorila základnu pro přijatelné vyřešení tohoto problému.

Věra Schimmerlingová podala přehled o letošním intenzivní práci sociální komise, v níž zvláště výsledky sociologického průzkumu podstatně upřesnily naše vědomosti o sociální a zdravotní situaci členů. (Viz str. 12)

Jar Jecha informoval sněm o finančním hospodaření Tereziánské iniciativy a jejím rozpočtu na rok 1998 včetně údajů o stavu projednávání pozůstalosti po manželech Tomanových.

Předseda zprávní komise Jaroslav Kraus podrobil ve své revizi kritickému pohledu zejména vleké jednání o dědictví po Tomanových a upozornil na nutnost svědčit další řízení v této věci do profesionálních rukou. Vysoce pak ocenil finanční dary, které našemu sdružení zaslali jeho členové z tuzemska i ze zahraničí. (Viz str. 6)

Se spontánním souhlasem všech účastníků byl přijat návrh z pléna, aby onomocnému Václavu Havlovi byl zaslán telegram, v němž Tereziánská iniciativa přeje prezidentu republiky brzké uzdravení.

K uvedeným vystoupením se rozvinula obsažná rozprava. Její důležitá část se soustředila na otázku odškodnění obětí holocaustu. Účastníci diskuse poukázali na nedůslednost českých představitelů při jednání s německou stranou, ať již zpočátku

v době ministra Dienstbiera nebo později a posléze při textaci česko-německé deklarace, kde není ani zmínka o odškodnění obětí holocaustu. Dr. J. R. Friesová upozornila sněm, že obdržela (a též některé jiní členové TI) během srpna 1997 dva dopisy od Anwaltskanzlei Neumann Wittig + Koll., Poststr. 9, 81679 München, BRD, tel. 49/89/41966999, jež vyslovila nesouhlas se stanoviskem spolkové vlády k individuálnímu odškodnění obětí nacismu a připravuje žalobu proti německému státu. Tato kancelář usiluje o změnu příslušného zákona a rozesílá formulář, kterým jí lze zplnomocnit k zastupování v této věci. Dr. Friesová prozradila vyčkávat na stanovisko židovské obce. Pozornost účastníků sněmu upoutal též rozsudek Zemského soudu v Bonnu ze dne 5. 11. 1997 v případě požadavku 21 žen o kompenzaci za nucené práce v době jejich věznění v koncentračních táborech. Soud 20 žádosti zamítl s odkazem na předchozí odškodnění žadatelek, ale příkfi kompenzaci 15 000 DM jedné ženě, jež dosud odškodněna nebyla. Verdikt by měl být pokládán za precedens.

Také Tomáš Kraus podrobněji hovořil o svých poznatkách z jednání o odškodnění, jichž se zúčastnil v zastoupení FZO. Vysvětlil mj., že je třeba rozlišovat mezi požadovaným odškodněním a na druhé straně snahou získat určité finanční prostředky pro ty, kdož přežili nacistické pronásledování na základě humanitárního gesta švýcarských bank. T. Kraus upozornil i na to, že při ZO působí nyní i lékař, na něhož se členové mohou obracet se svými zdravotními problémy.

Z rozpravy k jiným záležitostem připomeňme zde alespoň výzvu, aby se kanceláři Tereziánské iniciativy přihlásili zájemci o setkání bývalých vězňů z Gleiwitz, dále pozvání členů k využití knihovny TI v Praze 1, Dlouhých 37, upozornění na zajímavé výstavy o zločinech wehrmachtu, které byly instalovány v Sachsenhausenu a ve Štýrském Hradci. Byly vzneseny dva dotazy k čerpání finančního rozpočtu a k návrhu změny stanov, které byly členy předsednictva zodpovězeny.

Dr. Vojtěch Blodig ve svém diskusním vystoupení seznámil sněm s koncepcí budoucího Střediska setkávání a pěti nových expozic (hudby, literatury, výtvarné práce, divadla a repliky ubikace v tereziánském ghetu), pro které získal Památník Terezín prostory v bývalých Magdeburských kasárnách.

Miroslav Kárný přečetl sněmu dopis Margity Kárné, oceňující ohlas Tereziánské pamětní knihy a hluboký zájem všech členů o tuto publikaci, který umožňuje postupně doplnit či zpsnit její obsah. Tento písemný vzvak Margity Kárné, která byla právě hospitalizována, přijali všichni přítomní se sympatiemi a potleskem.

Sněm jednomyslně schválil úpravu stanov Tereziánské iniciativy, umožňující přijímat do sdružení všechny židovské občany českých zemí, kteří byli věznění na základě rasové perzekuce, bez ohledu na to, zda přítomní prošli také tereziánským ghetem.

Po přestávce, spojené s občerstvením, přikročil sněm k volbě funkcionářů pro nastávající období. Jednomyslně byli zvoleni: Do předsednictva TI: Věra Andryšková, Věra Baumová, Anita Franková, Michal Frankl, Anna Hanusová, Margita Herrmannová, Margita Holá, Jan Jecha, Ivana Jurčková, Miroslav Kárný, Felix Kolmer, Tomáš Kraus, Jiří Kotouč, Eva Kučerová, Dagmar Lieblová, Anna Lorencová, Lisa Míková, Antonie Militká, Pavel Neumann, Hanuš Orlický, Milena Procházková, Hanuš Schimmerling, Jiří Steiner, Michal Stránský, Oldřich Stránský, Eva Štichová, Věra Weberová, Zuzana Weisová. Jako zástupci členů TI v zahraničí: Evženie Grznáriková (Slovensko), Zuzana Justmannová (USA), Helga Kinski (Rakousko), Jiří Kosta (SRN), Karel Brožík (SRN). Do revizní komise: Ruty Blažková, Ruth Smolková, Marta Kášová, Arnošt Kraus, Jaroslav Kraus, Irena Racková.

Při příležitosti voleb oznámila Dagmar Lieblová, že Hanuš Schimmerling pro nastávající období již nebude kandidovat na funkci předsedy TI a poděkovala mu jménem předsednictva sdružení i všech jeho členů za dlouholetou a obětavou práci v uvedené funkci. Opfimný děk vyslovila i Věře Schimmerlingové, která již nebude zastávat funkci předsedkyně sociální komise. Sněm vyjádřil své sympatie a vděk oběma funkcionářům potleskem.

Ke zdařilému průběhu letošního sněmu přispělo, že všichni jeho účastníci dostali před zahájením zasedání písemné podklady k rozhodujícím bodům jednání, tj. výkaz o finančním hospodaření, návrh rozpočtu na rok 1998, zprávu o stavu dědictví po manželech Tomanových, kandidátky no-

vých funkcionářů a návrh na úpravu stanov.

Na závěr jednání bylo jednomyslně přijato usnesení, které otiskujeme samostatně. Podle návrhu z pléna bylo rozhodnuto, že toto usnesení bude zasláno na vědomí také Parlamentu ČR a Kanceláři prezidenta ČR.



Po ukončení sněmu se konala ještě ustavující schůze nového předsednictva, na které byl předsedou Tereziánské iniciativy

zvolen Oldřich Stránský, místopředsedy Dagmar Lieblová, Miroslav Kármý a Hanuš Schimmerling. Tajemníkem TI byla zvolena Milena Procházková, hospodářem Margita Holá. Jmenování členové spolu s Věrou Baumovou, Janem Jechou, Jiřím Kotoučem, Evou Kučerovou, Annou Lorenovou a Hanušem Orlickým tvoří výkonný výbor, který se schází obvykle jednou za 14 dní, celé předsednictvo zpravodla jednou za měsíc.

Jiří Kotouč

Z projevu Hanuše Schimmerlinga na sněmu

Scházíme se již po sedmé na sněmu Tereziánské iniciativy. Setkáváme se s přáteli z doby zdánlivě dávnou minulá a současně sledujeme, že leckdo chybí, kdo byl ještě vloni mezi námi. Počet našeho členstva se snižuje, ale účel a smysl toho, proč jsme naše sdružení založili, se nezměnily. Z minulého čísla našeho časopisu i z toho, který držíte v ruce, můžete zjistit, že dosud naplno pracujeme. Lze říci, že naše generace se snaží splnit to, k čemu jsme se při zakládání Tereziánské iniciativy zavázali: zachovat památku židovských obětí, podporovat bádání historiků, sociologů a dalších vědeckých pracovníků, dobudovat Muzeum ghetta i ostatní památná místa v Terezíně a postarat se dle možnosti o potřebné členy. Netušili jsme, jak aktuální budou místa v našem programu, která zavazují členy k boji proti rasismu a antisemitismu. Události nedávných dnů tuto aktuálnost připomínají.

Úkoly na úseku historického výzkumu a ediční činnosti plní Nadace Tereziánské iniciativy, o jejíž projektech jsme také informovali v srpnovém čísle zpravodaje. Letošní svazek ročenky Tereziánské studie a dokumenty v české i německé verzi je v předání již k dostání. Intenzivně pokračuje příprava třetího dílu Tereziánské pamětní knihy, věnovaného německým židům vězněným v Terezíně. Zpracovávají se připomínky, které vydavatelé dostali k obsahu českých svazků pamětní knihy. Všechny prověřené doplňky a opravy vyjdou buď jako příloha zpravodaje, nebo ve formě malé brožurky. Zajistěte si také všimli, že vyšel Deník Otty Wolfa. Je svědectvím o tom, jakým utrpením procházeli židé, ukřivjící se před deportací, a jak se v tomto výjimečném případě zachovali obyvatelé malé moravské vesničky. Publikace Nadace Tereziánské iniciativy a její vědecké konference přispívají podstatnou měrou k tomu, že česká veřejnost vnímá události holocaustu jako nedílnou součást svých dějin. Za několik dní se bude konat mezinárodní konference o budoucnosti Terezína, na níž budou projednány i projekty pro další vývoj města, se kterým jsme tak osudově spjati. Tereziánské iniciativě záleží na tom, aby nadále účinně plnila své pamětní poslání v jeho národním i mezinárodním rozměru. Jde nám především o mladou generaci, a proto věnujeme tak velkou pozornost pedagogické činnosti.

Usnesení sněmu Tereziánské iniciativy

Sněm schvaluje zprávu předsednictva Tereziánské iniciativy o činnosti a budoucích úkolech Tereziánské iniciativy a ukládá nově zvolenému předsednictvu, aby je uskutečňovalo ve spolupráci s Nadací Tereziánská iniciativa, Památníkem Terezín, Federací židovských obcí, Českým svazem bojovníků za svobodu a Sdružením osvobozených politických vězňů a pozůstalých.

Sněm vyslovuje znepokojení nad projevy antisemitismu a rasismu v naší zemi a v různých částech Evropy. Prožili jsme tyto jevy již před lety a rovněž tenkrát docházelo zpočátku jen k jednotlivým excesům, které však skončily vyhlazením šesti milionů židů, z toho osmdesát tisíc českých. Dnešní rasismus se u nás vyhroutil proti romskému etniku, ale zasahuje i jiné etnické a rasové skupiny. Požadujeme to za nepřijatelné pro tuto zemi a její demokratické tradice. Vyzýváme vládu České republiky a všechny slušné lidi, aby včas zasáhli proti každému projevu rasismu.

Členové Tereziánské iniciativy, kteří přežili holocaust, jsou roztrpčení průtahy kolem odškodnění obětí nacistické perzekuce z německé strany. Naše zklamání je o to větší, že čeští židé ztratili většinu svých blízkých a odškodnění je pro ně morální omluvou a satisfakcí. Postoj německé strany pokládáme za diskriminační i proto, že individuální odškodnění bylo již poskytnuto ostatním obětem nacismu téměř v celém světě. Sněm Tereziánské iniciativy trvá na urychleném a důstojném individuálním odškodnění Spolkovou republikou Německo.

Sněm schvaluje zprávu o hospodaření Tereziánské iniciativy za uplynulého období a rozpočet na rok 1998, schvaluje zprávu revizní komise a ukládá předsednictvu projednat a realizovat její závěry.

Sněm ukládá předsednictvu nalézt co nejúčinnější způsob správy a hospodaření s prostředky dědictví Dr. Toman a zplnomocňuje je - bude-li to považováno za potřebné - k vytvoření nadace nebo nadačního fondu Gerty a Kurta Tomanových.

Sněm schvaluje předložené úpravy stanov.

Sněm zavazuje předsednictvo, aby se v nastávajícím období výrazně zabývalo sociálními potřebami svých členů na podkladě výsledků provedeného průzkumu, z něhož vyplývá, že převážná část členů je starší sedmdesát let a že 44 procent členů má zájem o umístění v penzionech během příštích pěti let.

Sněm ukládá předsednictvu, aby intenzivně působil k dobudování Muzea ghetta i k tomu, aby město Terezín, jako symbol nacistické hrůzovlády a jako největší koncentrační tábor na území České republiky, se stal důstojným památníkem a pro českou veřejnost zdrojem poznání minulosti a varováním pro budoucnost.

Sněm považuje za nezbytné, aby česko-německý Fond budoucnosti podstatným způsobem přispěl k naplnění základního poslání Tereziánské iniciativy, poslání Památníku Terezín a k zachování památných míst připomínajících utrpení obětí nacistické perzekuce v českých zemích.

Sněm pověřuje předsednictvo, aby projednalo všechny podněty a připomínky, přednesené na zasedání sněmu, přijalo potřebná opatření a informovalo o nich prostřednictvím zpravodaje Tereziánské iniciativy.

Praha 11. listopadu 1997

(Pokračování na str. 4)

(Pokračování ze str. 3)

Ceníme si práce naší komise pro mládež a výchovu. Čítanka Cesta - cíl neznámý, na jejímž vypracování se podílely členky Tereziňské iniciativy, prokázala již užitečné služby a bude příkladem pro další podobné pedagogické pomůcky. Naším cílem je dát poznatkům o vyraždění českých židů odpovídající místo nejen ve výuce dějin a literatury, ale také v občanské a mravní výchově. Nacistické „řešení židovské otázky“ ukazuje, kam až vede rasová a etnická nenávisť. Proto si zasluhuje tato kapitola dějin českých zemí v učebnicích i ve výuce významnější místo, než dosud má. Považujeme práci s učiteli i přímo s jejich žáky a studenty za jeden ze základních úkolů Tereziňské iniciativy. Spolupráce s Památníkem Terezín je na úseku pedagogickém obzvláště významná. Členky komise pro mládež a výchovu i další pamětníci z našich řad pomáhají účinně výchovnému oddělení Muzea ghetta při vytváření metod a často také při každodenní práci přímo na místě. Uplynulý rok byl v tomto směru úspěšný: pokročilo se v koncepci nové expozice muzea, bylo otevřeno mezinárodní středisko setkávání mládeže v Magdeburšských kasárnách s půdním divadlem a replikou vězeňské ubikace. Proto je zajiště namístě poděkovat pracovníkům památníku za iniciativní řešení těchto nemalých úkolů, které je do jisté míry rovněž výsledkem našeho společného úsilí. Začalo před lety návštěvou prezidenta Václava Havla na naši třezně a pokračovalo získáváním podpory a pomoci na různých místech. Bez angažované práce Elišky Kleinové, Hany Reinerové a dalších by ještě nebyla vybudována hudební expozice.

Také jiny naši členové pochopili, že patří k základním úkolům Tereziňské iniciativy starat se o kulturní dědictví umělců ghetta. To samozřejmě neznamená, že bychom sami měli organizovat jednotlivé podniky, koncerty, výstavy, recitační večery, spíše se zúčastňujeme jako spolupodatelé. Je však důležité, aby bývalí vězňové byli u toho. Jejich účast propůjčuje v očích veřejnosti těmto podnikům patřičnou vážnost. Přesto v mnohých případech vycházeli první podnět k důležitým akcím přímo od našich členů. Bylo to například umístění pamětních desek umělců ghetta na pražském židovském hřbitově při založení už zmíněné expozice a kabinetu skladatelů v Magdeburšských kasárnách. V zahraničí se konaly výstavy jako například dětských prací Helgy Hoskové v Německu.

Také spolky přátel Terezína, Iniciativa Hanse Krásy v Hamburku a v Terezíně,

Dismantův soubor a jiné se zasloužily o seznámení naší i zahraniční veřejnosti s odkazem umělců ghetta. Jistě se mnozí z vás zúčastnili na 4. nádvoří Malé pevnosti velkolepého Verdiho Requiem a byli tak svědky toho, jak dílo v takovém prostředí působí a lidsky dojmá. Koncert byl věnován památce dirigenta Rafaela Schächtera a všech, kteří toto dílo v Terezíně nastudovali a provedli. Jsme vděční přátelům Tereziňské iniciativy, jako jsou paní Gaby Flatow, Jutta Witthoefft, Veronika Geyer, Karl Vogel, Friedemann Bringt a další za jejich všestrannou pomoc. Budeme nadále podporovat nová nastudování děl tereziňských umělců, z nichž jen málokterý se dočkal svobody. Všechny tyto akce pomáhají přiblížit smysl a význam kulturního života v Terezíně tak, aby vstupují do všeobecného povědomí, do kulturní historie národní i světové.

Podle usnesení minulého sněmu patří mezi nejdůležitější úkoly předsednictva sdružení připravit opatření, zabezpečující i do budoucna soustavnou činnost Tereziňské iniciativy s ještě významnějším podílem druhé a třetí generace. Je nutno přiznat, že se tento záměr podařilo naplnit opět jen zčásti. Nicméně jsme přece jen nalezli nově i mladé spolupracovníky, o nichž lze předpokládat, že v dohledném čase převzou i odpovědné funkce v Tereziňské iniciativě.

Pokud jde o návrhy změn stanov, probíhala v předsednictvu intenzivní diskuse o tom, zda má být umožněno členství v našem sdružení všem tzv. „rasovým“ vězňům koncentračních táborů pocházejícím z českých zemí. Nyní tedy navrhuje komise pro úpravu stanov, aby posláním Tereziňské iniciativy bylo sdružovat a reprezentovat bývalé vězně tereziňského ghetta, ale také jiných koncentračních táborů (i jejich rodinné příslušníky), vězněných na základě protizhidské perzekuce, a to bez ohledu na jejich současnou státní příslušnost. Členství sympatizujících - i když úzce s námi spolupracujících - je vzhledem k našemu kolektivnímu členství ve Federaci židovských obcí vyloučené.

Nadále je aktuální otázka administrativy sdružení. Přes vydatnou pomoc některých členek a členů iniciativy je tato práce náročná a vyčerpávající. Přitom je třeba brát v úvahu, že nám přibývají úkoly, s nimiž se při založení sdružení ještě nepočítalo. K nim patří mj. oblast sociálně zdravotní, udržování a aktualizace evidence členů, rozsáhlá korespondence a osobní kontakty s členy v tuzemsku i zahraničí. Navíc jsou tu ještě mimořádné akce jako např. pomoc členům při letošní povodni nebo odbavo-

vání mnoha set záseků zpravodaje. Kdo navštívil „úřadovnu“ Tereziňské iniciativy na židovské radnici, poznal náročný a znerovňující provoz, bez kterého je však život sdružení nemyslitelný. Nové předsednictvo bude muset hledat cestu k jeho modernizaci a účelnějšímu vyřizování agendy.

Sociální šetření, které letos provedla sociální komise u všech členů, dává dobrý přehled o struktuře členstva a o jeho zdravotních a sociálních potřebách. Poznatky šetření slouží pro naši práci a byly zaslány také Claims Conference do New Yorku, Jointu a skupině připravující ustanovení Fondu budoucnosti. Pro četných zádoctech, zaslanych Claims Conference, nám byla přidělena částka 90 000 DM na zakoupení auta Ford Transit se zvedací plošinou pro převoz těžce mobilních a vozíčkářů, které je již zálohováno. Ze zbytku budou zakoupeny další potřeby pro členy také v jiných městech.

Minulý sněm uložil předsednictvu, aby se přičinilo o rychlejší ukončení dědičského řízení ve věci odkazu Dr. Kurta Tomana a zabezpečilo optimální hospodaření s prostředky tohoto dědictví. Více než čtyřleté průtahy s vydáním dědictví byly způsobeny jednak rozdílným finančním zákonodárstvím naším a rakouským a také snahou docílit v konečné fázi jednání výhodnějšího zdanění. Od původního záměru založit přímo v Rakousku nadaci muselo být upuštěno, neboť hrozilo nebezpečí nadměrných ztrát základního kapitálu. Po úhradě daně dědičné a daně z příjmu může být proveden zápis nového majitele bytu po manželích Tomanových do pozemkové knihy a dojde k převodu částky do ČR. Z těchto několika údajů je patrné, jak složitá a pracná je causa tohoto dědictví. Pro budoucnost bude důležité vhodné řešení konečné formy základního kapitálu, zda jej sdruží do nadace nebo nadačního fondu, či dát má jinou podobu. Počínaje účetním rokem 1999 by čistý výnos převáděný do rozpočtu TI představoval asi 660 000 korun ročně.

Nyní ještě několik slov o otázce, která je v našich řadách neustále diskutována - o otázce individuálního odkodnění ze strany Německa. Společně s Federací židovských obcí, Sdružením politických vězňů a Svazem bojovníků za svobodu jsme o tom v uplynulém období často jednali. Předpokládali jsme, že Česko-německý Fond budoucnosti, zřízený na základě deklarace, bude z podstatné části využit ve prospěch konkrétních obětí nacistického pronásledování, individuálně ve formě zvláštní renty. Od zprávy, kterou jsme zveřejnili v posledním zpravodaji, nemáme však spolehlivé informace, že by spolková vláda zaujala k takovému řešení vstřícný postoj.

(Projev byl přednesen v listopadu 1997 - pozn. redakce)

Rovněž v záležitosti fondu švýcarských bank jsme prosazovali zájmy členů. Zaslali jsme do Curychu jejich kompletní seznamy a vyzvali zároveň FZO, aby tak rovněž učinila za ty, kteří nejsou v našem sdruže-

ní. To je informace, kterou vám zde mohu opakovat, s tím, že očekáváme v poměrně krátké době další zprávu ze Švýcarska.

Závěrem bych chtěl poděkovat všem, kteří v uplynulém období s námi spolupracovali nebo nás podporovali, členům předsednictva Tereziánské iniciativy, výkonného

výboru a jednotlivých komisí. Zároveň vyslovujeme uznání různým regionálním aktivitám našich členů, ať jsou v Brně či v Olomouci nebo jinde, scházejí se jako pamětníci z Lípy, Wulkova, Lodže či odjinud. Buďte všichni zdraví a zachovejte si nadále svou aktivitu a životní elán!!!

Poděkování

Jistě si všichni pamatujete na hrůzy, které naší zemi způsobily červencové záplavy. Z obav o osud našich členů, žijících v postižených oblastech, sestavil výkonný výbor Tereziánské iniciativy komisi, která měla zajistit pomoc všem členům, kteří utrpěli škodu. Do komise byli jmenováni: Milena Procházková, Hanuš Orlický a Hela Weisová.

Všem členům z postižených oblastí jsme okamžitě odeslali dopisy s nabídkou pomoci a vyzvali jsme rovněž všechny ostatní členy Tereziánské iniciativy, aby nám sdělili jména členů, kteří utrpěli škodu. Spojili jsme se i se židovskými obcemi v těchto oblastech a požádali o pomoc členy sociálních komisí Tereziánské iniciativy. Současně jsme poslali dopisy všem tuzemským i zahraničním členům s prosbou o finanční dary.

Na naše výzvy se ozvalo sedm našich členů se žádostí o pomoc a sdělili nám i výši svých škod. Kromě toho nám napsalo i několik členů, kteří sice žádnou ztrátu neutrpěli a nic nepotřebovali, ale byli dojeti naší snahou pomoci a zájmem o jejich osud. Pro mnohé naše osamělé a opuštěné členy znamenal projevový zájem Tereziánské iniciativy příjemné ujistění, že na ně myslíme a chceme jim pomáhat.

Mezitím nám začaly docházet finanční dary, a už formou šeků nebo přímou platbou na naše konto v Komerční bance. Někteří členové předali své dary osobně do sekretariátu TI. Všem upřímně děkujeme jak za zasláné nebo předané dary, tak i za okamžitou reakci na naše dopisy. Děkujeme také zahraničním členům představenstva TI, paní Zuzaně Justmanové z USA a panu Bedřichu Rohanovi z Německa, kteří obětavě požádali o pomoc i své známé a přátele. Naše poděkování patří všem, kteří se na této akci dobrého srdce podíleli, děkujeme

za malé i velké dary, které v přepočtu na koruny představovaly nečekaných tři sta šedesát tisíc korun.

Představenstvo TI na základě prověřené způsobené škody vyslovilo souhlas s rozdělením získaných peněz mezi postižené. Všichni nám posílají krásné dopisy plné dojetí nad nečekanou pomocí, kterou jsme jim poskytli, a jsou vděční i za pocit solidarity, která dosud nevyzimela z našich srdcí.

Dovolte mi, abych jejich jménem i já poděkovala všem, kteří se na sbírce podíleli, za zájem o osud našich těžce zkoušených přátel a ubezpečuji vás, že jsem vynaložila maximální úsilí na urychlení agendy s touto akcí spojenou, aby se vaše dary dostaly k postiženým co nejrychleji.

Milena Procházková

Zpráva o činnosti předsednictva a výkonného výboru Tereziánské iniciativy od srpna do závěru roku 1997

V posledních měsících minulého roku pracovali členové předsednictva a zejména členové výkonného výboru TI velmi intenzivně. Scházeli se častěji než obvykle a navíc ještě v různých účelových komisích - vždyť bylo před naším sněmem! Musela být bilancována průběžná činnost - hospodaření, práce komisi, dědicí manželů Tomanových, připraven rozpočet na další období atd. Značné úsilí si vyžádala pomoc našim členům, postiženým letními záplavami. Na této činnosti se nejvíce podílely Milena Procházková a Zuzana Weisová.

Před naším sdružením vyvstaly nové úkoly - rozšíření mezinárodní spolupráce, prohlubování výchovné činnosti, rozšíření zdravotně sociální práce - a s tím spojená nutnost zlepšení činnosti Tereziánské iniciativy a jejich orgánů. To vše za situace, kdy

z našich řad ubývá členů a zdravotní stav nás všech, a tedy ani funkcionářů TI, se nezlepšuje.

Pod tímto zorným úhlem byl zpracován návrh úprav stanov TI, který sněm schválil. S úplným zněním stanov budou členové seznámeni po schválení ministerstvem vnitra. Z tohoto pohledu byla už připravována i kandidátka na nové předsednictvo.

Na každém zasedání jsme se zabývali zdravotně sociálními otázkami a samozřejmě problematikou odkškodnění. Vždyť zdárné vyřešení těchto problémů - byl i jen částečné - by znamenalo podstatné zlepšení způsobu života našich členů. Ukázalo se, že dosavadní spolupráce Tereziánské iniciativy s Federací židovských obcí a s Pražskou židovskou obcí musí být ještě užší,

a bylo proto rozhodnuto vytvořit tříčlenný koordinační výbor. Ten bude zajišťovat realizaci úkolů prostřednictvím stávající, případně pozměněné a posílené organizace všech tří institucí.

Ještě dřív než se koordinační výbor stal čí zkonstituovat, již na něj čeká důležitý úkol. Těsně před uzavírkou tohoto čísla zpravodaje jsme obdrželi zprávu, že Claims Conference souhlasí s naším požadavkem na vytvoření podpůrného zdravotního fondu pro nejpotebnejší oběti nacistické perzekuce, pro který vytváří grant ve výši 27 000 dolarů. Po studování osmi podmínek grantu, jejich transformaci na naši situaci a po vytvoření potřebných opatření pro realizaci fondu, seznámíme všechny členy s možnostmi jeho využívání.

Hanuš Orlický

Zpráva revizní komise Tereziánské iniciativy

Od minulého sněmu se revizní komise sešla ke čtyřem řádným a dvěma mimořádným jednáním. Zprávy revizní komise přednávalo předsednictvo Tereziánské iniciativy za každé uplynulé čtvrtletí.

Revizní komise konstatovala, že se zlepšila evidence pohybu finančních prostředků, byla založena přehledná evidence poskytnutých darů, byly zavedeny nákladové karty a podúčty ke sledování účelových prostředků, a to díky Mileně Procházkové. Byla řádně provedena inventura nového majetku Tereziánské iniciativy.

Při revizích hospodaření byly zjištěny administrativní a technické nedostatky, které bylo možné dodatečně opravit a odstranit.

Revizní komise také zjistila, že docházelo k rozdílnému užívání dispozičních pravomocí, které nebyly závazně stanoveny.

Kriticky bylo revizní komisí hodnoceno zpracování výkazů o hospodaření, které neposkytovaly průhledný a srozumitelný obraz o souhrnných čtvrtletních výsledcích. To neumožnilo předsednictvu projednat stav hospodaření za druhé a třetí čtvrtletí. Dnes předložený výkaz za období od minulého do dnešního sněmu je stručným přehledem stavu našich financí. Přepočteme-li valuty podle současného kurzu, můžeme konstatovat, že jsme začínali se 658 159 Kč a skončili se 642 865 Kč, že se tedy držíme na téměř srovnatelné úrovni.

Revizní komise nejtěžší pociťovala vývoj realizace dědictví po doktoru Tomanovi. Z našich stanov vyplývá pro revizní komisi povinnost kontrolovat veškeré hospodaření Tereziánské iniciativy, což jí určoval i statut Fondu Tomanových, který předsednictvo schválilo dne 7. dubna 1997.

Dovolte mi proto uvést stručný přehled o stavu tohoto dědictví:

MUDr. Kurt Toman zemřel ve Vídni 28.4.1993 a ve své závěti odkázal Tereziánské iniciativě svůj byt ve Vídni a své finanční jmění v Rakousku, Švýcarsku a Německu. Toto finanční jmění mělo vytvořit základní kapitál, z něhož jedině úroky měly sloužit Tereziánské iniciativě k uskutečňování cílů uvedených v závěti. Tyto cíle jsou téměř shodné s posláním Tereziánské iniciativy, které je uvedeno v našich stanovách.

1) Prodej bytu ve Vídni se uskutečnil za 1 360 000 ATS (3 400 000 Kč). Tato

hodnota je blokována na zvláštním účtě a až po úhradě daně dědičné a daně z příjmu může být proveden zápis do pozemkové knihy pro nového nabyvatele, teprve pak bude možno uvolnit nám zbývající částku.

- 2) V Rakousku činilo dědictví na čtyřech vkladních knížkách 379 590 ATS (949 000 Kč). Úroky z nich činily 11 488 ATS. Obě částky byly ke dni 20. 3. 1997 spotřebovány a výdaje dosáhly 460 910 ATS (1 152 000 Kč). Ke krytí všech vzniklých výdajů bylo ze zděděného jmění, uloženého v Německu, převedeno do Vídně 180 000 ATS (cca 25 000 DEM). Vynaložené náklady ve Vídni se vztahovaly na úhrady pohřbu, převoz a údržbu hrobu, na krytí pohledávek za byt v Badenu a byt ve Vídni do doby jeho prodeje, na bankovní poplatky a daně z úroků, na kolky, překlady a znalecké posudky, na soudní poplatky a právní pomoc v SRN, na cestovné a na zálohu palmaré právnímu zástupci, jakož i na provize z prodeje bytu.
- 3) Ve Švýcarsku jsme zdělili dva účty ve výši 245 166 CHF (5 516 000 Kč). Úrok z nich činil k 3.12.1996 26 018 CHF. Správní výbor Fondu uvažuje o prodeji cenných papírů bankovnímu ústavu, což bude možné až po úhradě dědičné daně v Rakousku.
- 4) V Německu jsme zdělili čtyři účty v hodnotě 272 395 DEM (5 039 310 Kč). Tato částka je snížena o 25 000 DEM, převedených do Vídně na krytí výdajů. Známé úroky k rozdílným datům, činí 35 095 DEM. Správní výbor Fondu uvažuje ponechat peněžní úložku v Německu po dobu dalšího roku.

Po mnohaměsíčním jednání mezi ministerstvy České a Rakouské republiky se nám podařilo zajistit, že Tereziánské iniciativě bude přiznáno snížení dědičné daně ze 45 procent na 2,5 procenta. Vydaním měřera rakouského ministerstva ze dne 20.8.1997 byl případ na mezistátní úrovni uzavřen a očekáváme vydání příkazu vídeňského finančního úřadu k úhradě dědičné daně.

Úhrada dědičné daně i daně z prodeje bytu umožní uvolnění blokáce všech účtů a uzavření celého případu správcem našeho zděděného majetku, právním zástupcem ve Vídni. Teprve potom bude možné převzít veškeré účetní doklady a vyúčtování provedených plateb z vkladních knížek a jednotlivých účtů. Po provedení konečné

revize všech pohybů zděděných finančních prostředků bude možno převést odpovídající částky do Prahy. Správní výbor Fondu čeká ještě řada finančních jednání a operací, než bude možno využívat úroků z kmenového kapitálu pro potřeby Tereziánské iniciativy.

Revizní komise se domnívá, že předsednictvo podcenilo složitost celého procesu a že vynaložení úsilí o daňové úlevy podstatně zdrželo postup realizace v tomto roce.

Revizní komise navrhuje sněmu, aby vzhledem k celkovému objemu finančních prostředků Tereziánské iniciativy a zděděných finančních částek i vzhledem k reálné možnosti, že v příštím období budou kladeny zvýšené nároky na dispoziční a na evidenci finančního hospodaření, uložil předsednictvu Tereziánské iniciativy:

- 1) zajistit, aby vedení účetní evidence veškerého finančního majetku Tereziánské iniciativy bylo svěřeno odbornému profesionálnímu subjektu, nejlépe od 1. ledna 1998;
- 2) stanovit pravidla pro dispoziční a finanční prostředky Tereziánské iniciativy s určením kompetenčních pravomocí volených orgánů a jednotlivých funkcionářů;
- 3) zajistit řádné převzetí veškeré evidence a dokladů o pohybu zděděných finančních prostředků a urychlit převedení odpovídajících částek na účty Tereziánské iniciativy v Praze.

Základem a jedinou možností pro uskutečňování poslání Tereziánské iniciativy jsou dobrovolné dary a příspěvky od jednotlivých členů a dárců. Z pocitu společného prožitého utrpení i útrap a smrti našich rodinných příslušníků a blízkých vyvěrá přesevďčení, že i v dalších letech budeme moci pokračovat v naší činnosti na základě příspěvků a darů, které tvoří jediný zdroj našich příjmů.

Revizní komise proto vysoce oceňuje každý, třeba i drobný dar od našich členů i účelově určené příspěvky od zahraničních i domácích organizací.

Revizní komise děkuje také Pražské židovské obci, která poskytuje Tereziánské iniciativě kancelářské prostory a nezbytné služby.

za revizní komisi:
Jaroslav Kraus

Čtyřletá bilance Nadace Tereziánská iniciativa

V těchto dnech před čtyřmi léty byla zřízena Nadace Tereziánská iniciativa a předsednictvo Tereziánské iniciativy jmenovalo její řídicí orgán - představenstvo, a kontrolní orgán - kuratorium. Podle schváleného statutu bylo představenstvo jmenováno na čtyři roky a jeho činnost nyní končí. Kuratorium nadace bude nově jmenováno.

Větší část činnosti Nadace je permanentně pod veřejnou kontrolou. Hodnotu a přínos vydaných 11 knih může každý posoudit, a také o jiných našich aktivitách, např. mezinárodních vědeckých konferencích, pravidelně referujeme ve zpravodaji Tereziánské iniciativy. Přesto bude účelné zveřejnit alespoň stručný přehled o tom, jak jsme hospodařili s 12 800 000,- Kč, které Spolková republika Německo v těchto čtyřech letech poskytl na projekty naší nadace.

Nadace Tereziánská iniciativa vznikla tehdy, když se ukázala možnost, že by německé ministerstvo zahraničí ze své rozpočtové položky pro kulturní činnost mohlo financovat některé projekty Tereziánské iniciativy. Předsednictvo Tereziánské iniciativy usoudilo, že hospodárně s tak velkými prostředky, o jaké původně šlo, nemůže zabezpečit samo, ale že k tomu musí být zřízena právě odborně vybavená nadace. Původně totiž německá vláda hodlala poskytnout 5 milionů marek s tím, že nadace bude žít z jejich úroků, ale rozpočtový výbor Spolkového sněmu toto odmítá a rozhodl, aby nadaci byly poskytovány každoročně prostředky na konkrétní projekty, které každoročně musí být do poslední koruny a marky vyúčtovány a předloženy ke kontrole německému velvyslanectví.

Jak byly v uplynulých čtyřech letech tyto prostředky využity?

Největší položku - 3 138 000,- Kč - činily částky poskytnuté Muzeu ghetta v Terezíně, které pomohly obnovit dosavadní, původně myšlenou jen jako provizorní expozici, vybavit ji klimatizací, vybudovat tam výchovné středisko, zabezpečit a konzervovat sbírky Památníku, vytvořit postupně předpoklady, aby se již v příštím roce mohlo přistoupit k realizaci nové, důstojnější a přesvědčivější expozice v Muzeu ghetta. Více než 680 000,- Kč nadace také přispěla ke zřízení Sině tereziánské hudby v Magdeburšských kasárnách, která byla nedávno otevřena.

Na čtyři mezinárodní vědecké konferencce, které jsme buď sami nebo společně s Památníkem Terezín zorganizovali a které byly věnovány různým stránkami historie Te-

rezína a tereziánského rodinného tábora v Birkenau a také budoucnosti města Terezín, jsme vynaložili více než 700 000,- Kč.

Na computerový projekt Databáze Terezín, jehož cílem bylo a je vytvořit spolehlivou databázi s údaji o tereziánských vězňích a jejich osudech, jsme vynaložili celkem 3 030 000,- Kč, přičemž podstatná část byla využita na vybudování vlastní počítačové stanice, na její vybavení potřebným hardwarem a softwarem. Stanice je umístěna v Ústavu teorie informace a automatizace Akademie věd ČR a na základě naší smlouvy s ním je v tomto ústavu spravována.

Vydání Tereziánské pamětní knihy, jejího prvního a druhého dílu, stálo 1 243 000,- Kč, k vydání anglického průvodce k Tereziánské pamětní knize jsme z prostředků nadace použili 167 000,- Kč. Na přípravu třetího dílu Tereziánské pamětní knihy, věnovaného německým židům v Terezíně, jsme zatím vynaložili 366 000,- Kč.

Dosud jsme vydali čtyři německé a dva české svazky naší ročenky, Tereziánské studie a dokumenty, dohromady v rozsahu více než 1900 tiskových stran. Celkové náklady činily 2 002 000,- Kč. Kromě toho jsme vydali dvě další publikace - o tereziánském rodinném táboře v Birkenau a deník Otty Wolfa. Naše náklady na ně představovaly dalších 340 000,- Kč. Tyto knihy jsme vydali v pěti různých nakladatelstvích: Logos, Panorama, Melantrich, Academia a Sefer.

Abyste všechny tyto projekty mohly seriálně realizovat, bylo třeba vybudovat odbornou knihovnu, specializovanou na problematiku holocaustu s úkolem zajistit badatelům i širšímu okruhu zájemců především nejnovější zahraniční literaturu. Vynaložili jsme na vybudování knihovny 680 000,- Kč. Ze už dnes je vysoce oceňována, za to děkujeme také darům a výměnami publikací s různými ústavy a organizacemi.

A ještě jeden předpoklad realizace našich projektů byl důležitý: možnost prozkoumat prameny z zahraničních archivů, zejména v Izraeli, Německu a Polsku. Z prostředků nadace byly financovány

kratší nebo delší studijní pobyty patnácti českých a německých historiků. Náklady činily 470 000,- Kč.

Podpořili jsme projekt ústeckého pracoviště Sociologického ústavu, který zkoumal osudy a současné názory tereziánského obyvatelstva na dnešní stav a budoucnost města Terezín (100 000,- Kč).

Příspěvek ve výši 50 000,- Kč pro nakladatelství Sefer věnovala nadace na přípravné práce pro vydání Tereziánského kalendáře.

Vlastní správní náklady byly jen zčásti kryty z německé dotace, ostatní jsou zabezpečeny z prodeje knih. Správní aparát je velmi malý. Představuje jej tajemnice inž. Býčková, která pracuje na půl úvazku, a personalistka paní Vítová, která pracuje na třetinu úvazku. Účetnictví jsme zadali specializované firmě. Osvědčilo se to. Při kontrole, kdy pracovník velvyslanectví zkoumal a potvrzují každý jednotlivý účetní doklad, dosud nebyla shledána žádná závada.

Prostředky, které Nadace Tereziánská iniciativa z dotací Spolkové republiky Německo dostala, mají přesně vymezený rámec využití. Nemohou být použity jinak, na sociální potřeby členů Tereziánské iniciativy. Velmi významně však pomáhají plnit naše nejvlastnější poslání, jak je stanoveno v statutu Tereziánské iniciativy, aby pravda o genocidě „konečného řešení“ a historické poučení z Terezína byly dokumentovány a aby se staly vlastní české společnosti. Ale výsledky projektů nadace jsou také pevnou základem pro náš politický i sociální zápas, aby bylo uznáno naše právo na to, co se poněkud cynicky nazývá „odškodnění“, a aby toto naše právo bylo realizováno. Snad stojí i za připomenutí, že právě využití dokumentace z naší databáze umožnilo překonat nedostatek zákona č. 217 z roku 1944 Sb., které by jinak byly připravily více než 400 tereziánských vězňů a pozůstalých po nich o desítky milionů korun.

Nyní stojí Nadace Tereziánská iniciativa před úkolem přizpůsobit svou činnost novému zákonu o nadacích, ale také, aby Spolková republika Německo neodmítla s odvoláním na Fond budoucnosti nadále poskytovat Nadaci Tereziánská iniciativa finanční prostředky dosavadní cestou. Podle našich jednání příští rok toto nebezpečí zdá se - nehrozí. S využitím Fondu budoucnosti ovšem také počítáme.

Miroslav Kárný

Terezín po roce 2000 - památková rezervace a moderní město

Pod tímto názvem se ve dnech 18.-20. listopadu 1997 v Terezíně konala mezinárodní konference, jež si vytyčila dvojitý úkol: podnitit zájem kompetentních úředních míst, ale i naši zahraniční veřejnosti o řešení problematiky dalšího osudu města na přelomu tisíciletí a dále hledání cest, jež by vedly ke skloubení požadavků pojmenovaných v názvu konference.

Potřeba jejího svolání vstala zvláště po rozhodnutí o zrušení vojenské posádky v Terezíně, jež představuje zásadní přelom v životě města, které bylo i v mírových dobách vždy spojeno s armádou. Pro městské zastupitelstvo vstala v této nové situaci řada problémů, jejichž řešení přesahuje síly tohoto orgánu. Stranou nemůže zůstat ani Památník Terezín, který po roce 1989 počal řadu svých aktivit rozvíjet v samotném městě - vedle Muzea ghetta je to od tohoto roku i nový objekt v bývalých Magdeburšských kasárnách.

Představitelé města i vedení Památníku proto uvítali podnět zástupců Terezínské iniciativy uspořádat mezinárodní konferenci, jež by se všestranně zabývala perspektivami dalšího vývoje města. Městské zastupitelstvo, Terezínská iniciativa a Památník Terezín se stali spoluorganizátory konference a náklady spojené s jejím uskutečněním pokryla svým příspěvkem Nadace Terezínská iniciativa. Příprav konference se vedle představitelů pořádajících organizací účastnili i zástupci sdružení přátel a podporovatelů Terezína ze SRN.

Na samotném jednání konference se podílelo 76 domácích a dále 32 zahraničních účastníků z Německa, Rakouska, Kanady, Švédska, Francie a Itálie. Přizváni byli představitelé ministerstev a úřadů, odborníci z oblasti ochrany památek, územního plánování a vzdělávání, bývalí vězni a další zájemci.

Za příslib po budoucnost je možno považovat skutečnost, že nad konáním konference převzala zástupci ministerstva kultury a místního rozvoje České republiky. Reprezentativní bylo i zastoupení těchto a dalších ministerstev na jednání konference. S příspěvky vystoupili celkem čty-

ři náměstci ministrů: Zdeněk Novák (kultura), Roman Linek (místní rozvoj), František Kozel (školařství) a Karel Kovanda (zahraničí). V jejich projevech zazněla ubezpečení o odhodlání poskytovat pomocí i nepřímou pomoc městu, ale i Památníku při realizaci jejich plánů. Naproti tomu rozpravy vyvolalo s napětím očekávané vystoupení zástupce ministerstva obrany Zdeňka Zilvara, které neobsahovalo žádné konkrétní informace a představy o dalším postupu armády při předávání vojenských objektů v Terezíně.

Úvodní referát věnovaný hlavním etapám historického vývoje města přednesl Vojtěch Blodig (Památník Terezín). Přiblížil v něm nejvýznamnější historické události od založení terezínské pevnosti až po současnost, s důrazem položeným na období 2. světové války, které Terezín přineslo neblahou proslulost.

Starostka města Růžena Čechová potom shrnula zkušenosti z činnosti městské reprezentace po roce 1989 a informovala o současné složité finanční situaci, ale i plánech na další rozvoj města, v nichž zastupitelstvo chce klást důraz na využití a rozvoj turistického ruchu, podporu živnosti a podnikání, ale i spolupráci s Památníkem, především při přeměně Terezína v místo vzdělávání a setkávání mládeže.

Úvodní blok referátů pak uzavřelo vystoupení Hanuše Schimmerlinga (Terezínská iniciativa), který se zaměřil nad problémem národního a mezinárodního dosahu Terezína a jeho místa v současné společenské vědomí z hlediska bývalého vězně. Zvláštní pozornost přitom věnoval paralelám mezi tragickými zkušenostmi minulosti a hrozbami současného vývoje naší společnosti, jež potvrzují význam hledání dějinných poučení a jejich aplikace na současné podmínky.

Účastníci konference poté absolvovali prohlídku Terezína s výkladem, přibližující hlavní aspekty stavebního a historického vývoje města. Poté jednání pokračovalo prezentací analytických materiálů, které byli účastníkům dány k dispozici na počátku konference. Nejprve představil Ferdinand Koudelka (In-

stitut poradenství a sociální analýzy, Praha) analýzu současné situace a návrh koncepce rozvoje města, zaměřený na různé formy stimulace cestovního ruchu v Terezíně a vedený snahou o přeměnu města v regionální centrum rozvoje turistiky a východisko pro další rozkvětání celého regionu.

O rozvojevoji koncepci Památníku Terezín a motivační strukturu návštěvníků této instituce hovořil její ředitel Jan Munk. Seznámil přítomné s genezí a současným stavem projektů Památníku a hlavními směry jeho činnosti na jedné straně, na straně druhé pak s výsledky, jež přinesla anketa, prováděná mezi návštěvníky Památníku. Jejím výsledkem bylo shromáždění řady poznatků o motivačních rozhodnutích k návštěvě Terezína, ale i o muzejním, osvětovém a vzdělávacím působení Památníku.

František Zich (Sociologický ústav Akademie věd ČR) pak informoval o výsledcích průzkumu postojů a názorů obyvatel města Terezína na význam Památníku Terezín a zvláště Muzea ghetta. Zdůraznil přítom vysoký podíl kladných postojů (88%) a analyzoval pohnutky a složení nositelů negativních či převážně negativních názorů v této oblasti.

První jednací den uzavřelo vystoupení Ludmily Chládkové (Památník Terezín), která připomenula okolnosti vzniku a první kroky vzdělávacího oddělení Památníku Terezín, objasnila koncepci další činnosti tohoto oddělení především ve spojitosti se zprovozněním nového objektu Památníku, v němž bude umístěno i Středisko setkávání, přiblížila spektrum vzdělávacích akcí určených pro různé věkové a profesní skupiny mládeže, seznámila pedagogy apod. a nastínila i zkušenosti z práce se zahraničními návštěvníky.

První část druhého jednacího dne byla věnována otázkám památkové ochrany a územního plánování. O problematice vývoje památkově chráněných sídelních celků nejprve hovořil Jiří Vačkář (ministerstvo pro místní rozvoj), který shrnul zkušenosti z různých typů památkově chráněných sídel. O vztahu památkové péče k Terezínu a hlavních objektech vyžadujících zvláštní péči v příštím období

informovali ve společném referátu Věra Rákosníková a Pavel Hušek (Státní ústav Památkové péče, Praha, a Památkový ústav Ústí nad Labem).

Retrospektivu dosavadních jednání o rozvoji regionu a úloze Terezína v něm z pohledu regionální správy provedl a o současném stavu úvah o jeho budoucnosti informoval Jan Zadražil (Okresní úřad Litoměřice).

Velkou pozornost vzbudila studie revitalizace města Terezína, kterou z pověření ministerstva pro místní rozvoj vypracoval Karel Maier (ČVUT Praha) se skupinou studentů. Obsahuje totiž konkrétní návrhy na urbanistické řešení situace pro zprovoznění nedalekého dálničního přívožďe, návrhy na způsoby propojení městského organismu Litoměřic, Lovosic a Terezína, představy o přestavbě některých kasárenských objektů na byty a alternativní návrhy využití dalších z dosavadních vojenských objektů.

V odpoledním jednání vystupovali zahraniční účastníci konference. Poslanci Evropského parlamentu Friedrich Wolf a Elisabeth Schroederová ujistili přítomné, že spolu s dalšími svými kolegy budou usilovat o to, aby se Terezínu dostalo podpory ze strany evropských struktur, a hovořili o úvahách o umístění jednoho z monitorovacích středisek Evropské unie v Terezíně.

Zásadami, metodami a příklady plánování obnovy a rozvoje evropských památkově chráněných měst se ve svém vystoupení zabývala Astrid Debold-Kritterová (SRN). O poznatcích z projednávání územního plánu rozvoje Osvětimí pak referoval Robert van Pelt (Kanada).

Vztahem veřejnosti a politiky v Německu k památkám se zabýval poslanec německého Spolkového sněmu Siegfried Vergin. Nejprve připomenul rozdílnosti v přístupu bývalých dvou německých států k nacistické minulosti a poté hovořil o specifické úloze památníků na území dřívější NDR. Zvláštní pozornost věnoval vztahu k vyrovnání se se zločiny stalinismu a novým úkolům, které z toho pro památníky vyplynuly. Uvedl také konkrétní příklady vztahů památníků a měst (Dachau, Ravensbrück).

Tuto část jednání zakončilo vystoupení starosta italského pevnostního města Volterra Iva Gaballierho, který hovořil

o pravidlech památkové péče ve své zemi, ale i o rozvoji turismu a snahách o přeměnu Volterry v kulturní centrum regionu.

Těžiště jednání se v závěru druhého a první části třetího dne přeneslo do dvou sekcí. První z nich byla věnována otázkám památkové ochrany, sanace a restaurace města, stavební činnosti, rozvoje městské infrastruktury a územního plánování. Hlavní pozornost diskutujících se v této sekci soustředila na studii revitalizace Terezína a zásady dříve projednávaného plánu územního rozvoje města. Zvažovány byly možnosti zvýšení podpory rozvoje podnikání a živnosti v Terezíně i větší intenzity cestovního ruchu. Za nezbytný předpoklad koncepční práce zastupitelstva bylo označeno urychlené doperacování a schválení plánu územního rozvoje.

Ve druhé pracovní sekci, věnované úloze Terezína jako střediska vzdělávací činnosti a místa setkávání, byly diskutovány otázky spolupráce se školami u nás i v zahraničí, zkušenosti zahraničních vzdělávacích středisek působících v podobných podmínkách, možnosti zapojení účastníků vzdělávacích programů do dění ve městě, pravidelné organizace kulturních akcí a úlohy bývalých vězňů ve vzdělávací činnosti.

Závěrečné plenární zasedání vyslechlo zprávy o průběhu jednání v sekcích a poté projednalo a po připomínkách schválilo společné prohlášení. V jeho úvodu se konstatuje, že město Terezín stojí v současnosti před velkými úkoly, které přesahují jeho síly. Konkrétně se jedná o záchranu stavební substance jedinečného historického celku, jaký město z nedaleké Malá pevnost představují, dále údržbu a restaurování památných míst spojených s tragickou historií terezínských perzekučních zařízení z let 2. světové války, ale zároveň i zajišťování a rozvoj životních funkcí města v zájmu jeho občanů, především zřizování a zabezpečování pracovních míst, obytných prostor a moderní sociální a kulturní infrastruktury. Tyto složité úkoly přitom před městem stojí v podstatě trvajících složité hospodářské situace státu, krácení veřejných rozpočtů a specifických sociálních problémů spojených se zrušením vojenské posádky ve městě.

Prohlášení dále zdůrazňuje, že svolání konference bylo výrazem poznání sku-

tečnosti, že je třeba usilovat o společný postup města, Památníku Terezín i bývalých vězňů při zajišťování základních funkcí městského organismu v místě, které má zvláštní historickou i politickou funkci jako mezinárodně známý symbol perzekuce a genocidy, prováděné režimem ztělesňujícím násilí a šlapání lidských práv. To je podle mínění účastníků předurčuje k tomu, aby se stalo i místem vzpomínání a studia, místem setkávání a společné práce především mladých lidí.

Prohlášení dále vyzývá k přeměně Terezína v centrum regionálního rozvoje a případně ve středisko institucí Evropské unie a NATO. Připomíná příklad bývalých Magdeburšských kasáren renovovaných Národním muzeem v Praze jako hodný následování pro další ústřední instituce a uvádí další podněty, které by měly vést k dosažení výše uvedeného cíle.

Konkrétní návrhy obsahuje prohlášení rovněž pro oblast rozvoje vzdělávací činnosti v Terezíně, při níž by se poznávání historie mělo stát východiskem při hledání cest k překonávání problémů současnosti, pomáhá čelit projevům rasismu, nesnášenlivosti vůči cizincům, netolerance a naopak sloužit podpoře demokratické životní orientace a občanských postojů.

V závěru prohlášení vyzývají účastníci konference příslušné orgány svých zemí, aby podpořily město Terezín a kompetentní české správní orgány při přípravě a realizaci projektů, jež mají zajistit fungování a rozvoj města na přelomu tisíciletí. Dále vyzývají k převzetí dílčích projektů, podporujících rozvoj zařízení sociální a kulturní infrastruktury a živnosti. Za zvlášť naléhavou považují potřebu získání prostředků na sanaci stavební substance města a historických fortifikací, neboť Terezín je významnou součástí světového historického a kulturního dědictví. Výsledky konference rozkázaly potřebu stanovení ambiciózního rozvoje programu, který by Terezín učinil kulturním, vzdělávacím i politickým centrem mezinárodního významu. Proto prohlášení za přirozenou součást takového programu považuje úsilí o zafazování města Terezína mezi památkové oblasti pod záštitou UNESCO.

**Vojtěch Blodig,
Památník Terezín**

Otla Davidová-Kafková (1892-1943) byla nejmladší, nejmilejší sestra Franze Kafky, v rodině jediná, od níž spisovatel neoddělovala propast niterných svárů a nejistot. Dokud byla plachou dívkou, zahrmoval ji něhou, na jedné z pohlednic, které od něj dostala, četla: „Vaše panenka leží na mém srdci“. Ale záhy se stali rovnoprávními partnery, Kafka dokonce sledoval u sestry vlastnosti, jež by si přál mít u své maminky: pravdivost, důslednost, skromnost i hrdosť, vnímavost a zdrženlivost, odvahu... V důvěře si navzájem vyprávěli a psali o tom, jak vnímají svět, Otla byla první, již se Kafka svěřil, že má tuberkulózu...

Zalustuje v knihách o Kafkovi, pozorně si prohlédnete spisovatelovy fotografie: tu zvláštní přirozenou eleganci, průzračnou pro jeho osobnost zpravidla provází vážný výraz, upřený uhrančivý pohled. I tam, kde objevíme náznak úsměvu, zůstávají rty pevně semknuty, tváře jakoby nepohnuty. A není to, myslím, náhoda, že právě snímky, na nichž je Franz Kafka s Otlou, patří k těm výjimečným záběrům, kde tváře obou sourozenců zjasní šťastným, hřejivým úsměvem. Podívejte se také na Otlinu tvář, zejména na fotografích z dvacátých let: není povrchně líbivá, je však podmanivě krásná. Má výraznou osobitost modelací, je z těch, o nichž výtvarníci říkají, že se ideálně ztvárňují v kresbě či soše.

Hluboký vztah obou sourozenců byl pevně zakotven také v jejich praktickém životě, například Kafka podporoval sestřin zájem o studium na zemědělské škole, ona naopak mu pomáhala nalézt a řešit ubytování, v pražské Zlaté uličce, v Sifemi u Zátce...

Otla je tiše přítomna v pozadí Kafkova díla, které má tolik vykladačů. Avšak my, kdo jsme přežili holocaust, sotva můžeme toto dílo vnímat jinak než jako předchůdce tragédie čtyřicátých let, již padly za oběť i spisovatelovy sestry - Otla v Osvětimi, Elli a Valli v ložském ghetu - a jeho přítelkyně Milena Jesenská v Ravensbrücku.

Z Prahy do Terezína byla Otla deportována 3. srpna 1942.

O rok později, v srpnu 1943, potlačili nacisté ohněm a střelbou hladovou vzpuru vězňů bialystockého gheta. V tom čase jednali o výměně židovských dětí za Němce, zajaté v Africe. Proto odtrhli před operací v Bialystoku od rodičů asi 2000 dětí, které uzavřeli do budovy tamního Siemkiewiczova gymnázia. Přesto byly některé děti během útoku zraněny a zabity.

Ostatní nastoupily čtyřdenní transport do Terezína. Na cestě měly jedinou zastávku, v Osvětimi, kde bylo vyřazeno a zavražděno všech 12 průvodců z řad bialystockých vězňů a spolu s nimi nejmenší či choré děti.

24. srpna 1943 byl v terezínském ghetu vyhlášen zákaz vycházení z budov. Za prudkého deště se náhle objevil přírůžek průvod více než 1200 dětí, vedených esáky. Chlapci a děvčátka ve věku od 4 do 12 let se drželi za ruce, oblečení do promoklých hader, na kost vyhublí, zavšivení a nemocní. Když došli k dezinfekční stanici, stala se její obsluha svědkem děsivého a tehdy nepochopitelného výjevu: děti se odmítaly svléknout, rozplakaly se, objímaly se navzájem, křičely něco polsky a jidiš. Srozumitelné bylo jedno slovo:

Tři ženy

„Plyn!“ Tyto děti už věděly o plynových komorách!

Hrozivá zpráva prolétla ghettem, ale málokdo jí zcela uvěřil. Není to jen blouznění dětské mysli? Také já jsem svému nejlepšímu příteli, který spal vedle mne na kavali, tu zlou zvěst bialystockých dětí popíral. Slyšel jsem tehdy sám sebe mluvit, ale přece jen mne sevřela úzkost: že by to přece jen byla pravda?

K utajení nacistických zločinů paradoxně přispíval jejich obudný rozměr - zdráhali jsme se uvěřit, že by lidé byli něčeho takového schopni.

K bialystockým dětem bylo do nepřístupných dřevěných baráků za hradbami ghetta přiděleno 53 lékařů a opatrovníci, mezi nimi Otla Davidová-Kafková. Museli si z obleku odpatřit židovské hvězdy a podepsat prohlášení, že po opuštění Terezína v rámci „výměny“ budou mlčet o všem, co viděli. Pro své malé svědence dostali zvláštní přídel osáčené, potravin, léků. Děti s infekčními nemocemi esakáci jednoho dne odvezli - později se ukázalo, že byly zavražděny na Malé pevnosti. Ostatní děti se díky usilovné péči den za den zotavovaly.

Mezitím však Himmler výměnnou operací zrušil. Stalo se tak prý na zákrok jeruzalémského muftiho Chadže Amina Al-Hussejna, jenž prohlásil, že by děti, až dospějí, posílily židovskou komunitu v Palestině.

Proto po šesti týdnech odjelo 1196 bialystockých dětí se svými 53 lékaři a opatrovníci, tedy i s Otlou, transportem domněle „na západ“, ve skutečnosti však do osvětivských plynových komor. Dojely tam 7. října 1943.

lystokých dětí se svými 53 lékaři a opatrovníci, tedy i s Otlou, transportem domněle „na západ“, ve skutečnosti však do osvětivských plynových komor. Dojely tam 7. října 1943.

V letošním roce uplyne 100 let od narození Friedl Dickerové-Brandeisové (1898-1944). Bylo zveřejněno nemálo statí, dokládajících tvůrčí profil této rakouské malířky a současně vyhraněné osobnosti užitého umění a průmyslového výtvarnictví i pedagožky. Friedl studovala nejprve ve své rodné Vidni fotografii na Grafické škole, textilní návrhářství na Uměleckoprávní škole a poté v soukromé umělecké škole Johannese Ittena. Odborná vídeňská učiliště byla tehdy,

v čase první světové války, proslulá svou znamenitou úrovní, výukou k dokonalému řemeslu, přesahujícímu směrem k samostatné tvůrčí práci. Od roku 1919 pokračovala Friedl ve studiu v legendárním výmarském Bauhausu. Setkala se tu s vynikajícími osobnostmi evropské výtvarné kultury, jako byli ředitel Bauhausu architekt Walter Gropius, malíř Paul Klee nebo malíř a hudebník Lyonel Feininger i ostatní vyznavači harmonické jednoty architektury s ostatními obory umění.

Friedlini spolužáci a zejména také učitelé rychle rozpoznali její pronikavý talent. Proto byla už během svého studia v Bauhausu považována i vyučováním; zájmu o pedagogickou práci se pak už nikdy nevzdala.

Po roce 1923 pracovali Friedl spolu s Franzem Singerem již ve vlastních ateliérech v Berlíně a Vidni. Navrhovali řešení interiérů i jejich jednotlivých dílů, nábytek, textil. Friedl se ale vždy věnovala i malířství, v bohatém režijstvu žánrů a technik, od studii květin, zátiší a krajiny až k figurálním kompozicím a portrétům.

Spojení zcela praktického návrhářství s tvorbou, poučenou objevy soudobé malby, smyslu pro užitný předmět s volnou imaginací, je pozoruhodné. Může přispět i k pochopení jiné podstatné vlastnosti osobnosti Friedl Dickerové - její vnímavosti k dramatickému společenskému vývoji třicátých let, její politické angažovanosti. Po fašistickém puči, který v roce 1934 organizoval v Rakousku kníže Starhemberg, byla Friedl zatčena a vyřetkována. Týž rok emigrovala do Prahy.

Léta pobytu v českém prostředí (1934-38 v Praze, 1938-42 v Hronově nad Metu-

ji) byla hektická, šťastná i osudová. Friedl se zapojila do politické práce rakouské emigrace. Provádala se za Pavla Brandeise. Dokud to bylo možné, navrhovala bytová zařízení, vzorovala textilie, vyučovala děti kreslení. Zesilující perzekuce židovského obyvatelstva ji nakonec donutila omezit se na malířství. Roku 1938 získali pro Friedl její videní přátelé vízum do Palestiny. Rozhodla se však zůstat se svým mužem a byla s ním společně v prosinci 1942 deportována do Terezína.

Friedl pracovala v ghettu jako vychovatelka v L 410, kde žily 9-16 leté dívky, ojediněle též v chlapeckém domově L 417. Pečovala o výtvarnou výchovu, kterou záhy proměnila v jeden z nejpodivuhodnějších příběhů terezínských dětí. Zdůrazňovala význam svobodného rozvoje dětské představitelství, opírala se o zkušenosti z pedagogické práce v Bauhausu i ze svého soukromého vyučování dětí ve Vidni, Praze a Hronově. Výuku uskutečňovala usměvně a lehce, ale velmi metodicky, od kresby základních geometrických tvarů, čtverečků, kroužků, linek k jednoduchým barevným, tvarovým či materiálovým kompozicím, kresbám, kolážím i výšivkám na volná témata; každé její poučení se obracelo k podstatě výtvarného vnímání. Čas od času bylo jí vidět s velkou slohou pod paží - to přinášela papír kdesi vyřazený, ale pro ty tvořivé hry dívek stále tak cenný.

A dívky v L 410 ji opravdu milovaly. Cítily, že je má rád někdo, kdo snad i zitra zase přijde a znovu je odvede z toho strašného ghetta do kouzelného světa fantazie, pohádek a vzpomínek.

Výtvarných prací terezínských dětí, většinou vzniklých v hodinách Friedl Dickerové-Brandeise, se dochovalo více než 4000. V rozmanitých výstavních souborech i jednotlivých reprodukcích se představují světu, jejich výpověď zastíní svou výrazovou silou každou faktografii. Během 40 let záměrného tlumení zpráv o skutečném rozsahu genocidy židovských obyvatel českých zemí to byly právě tyto dětské práce, jež pronikly uzavřenými hranicemi a našly odezvu ze všech stran. Inspirovaly nespočet komentářů v tisku, rozhlasu, televizi a filmu, ale také náročná literární, dramatická, hudební a výtvarná díla. Připomeňme alespoň tu jedinou jejich putovní výstavu, jež podnítila sbírku 87 italských měst. Tak vzniklo dílo jednoho z protagonistů moderního světového sochařství Emilia Greka, plastika dívky, umístěná dnes v parku terezínských dětí u L 417.

Do Osvětimi byla Friedl Dickerová-

Brandeisová deportována 6. října 1944 a tam zavražděna.



V prvním poválečném ročníku časopisu Československý Červený kříž, v č. 6-7/1946, je otištěna pamětní stať „Červený kříž v srdeci“. Její autorka Milena Nováková zde vysoce hodnotí podíl Luisy (Loly) Fischerové (1905-1944) na výstavbě Československého Červeného kříže. Luisa byla tajemnicí této organizace a blízkou přítelkyní její první předsedkyně dr. Alice G. Masarykové. Stať je po zasluzce rozsáhlá, nemohu ji citovat celou, ale snad postačí i úryvky několika vět:

Lola Fischerová... vytvořila u nás příkladný typ sociálně zdravotní a duchovně výchovné služby lidstvu...

Jisté se mnozí... pamatují na vážnou, trochu smutnou dívku, jejíž velké, hluboké oči bývaly pozorně upřeny na každého návštěvníka, dovolávajícího se slyšení u ... dr. Alice G. Masarykové.

Ale kdo znal prostředí, z něhož vyšla tato dívka a průběh jejího života, pochopil krásnou jistotu i účín její ryzí, harmonické bytosti, připravené ke každé oběti...

Z rodiny upraveně vlasteneckého židovstva, kde otec Otto Fischer, redaktor Času, později jeho pokračovatele Národního Osvojení, dlouholetý spolupracovník a stálý vyznač Masarykův, i matka Irma Jarmila, spisovatelka a divadelní kritička...

Loliny úkoly - to nebyla nikdy ovšem strohá kancelářská práce, to byl vlastní, samostatný popud... spolupráce na mezinárodních konferencích ve Frankfurtu, v Paříži, v Londýně i v Římě.

... odhodlává se jednoho vzrušeného podvečera krýtí... útek podzemního hrdiny z bytu spolupracujících přátel. Zachránila mu život.

... mohla ovšem uniknouti včas, byla jí nabízena i otevřená cesta do Anglie. Ale Lola by tu byla zanechala... rodiče... zůstává, aby byla oporou...

2. července 1942 byla Luisa Fischerová spolu s rodiči odvečena do Terezína.

Nastoupila ihned do práce jako vedoucí sociální péče v chlapeckém domově L 417, v budově někdejší obecné školy. Ve školních třídách bylo zřízeno 10 domovů s třípatrovými kavaleri. V L 417 žilo zpočátku 450 chlapců od 7 do 16 let, později se jejich počet snížil asi na 300 a kolísal podle pohybu přicházejících a odcházejících transportů.

Zachoval se ojedinělý doklad - Luisina zpráva o sociální péči v období do července 1943. Věcně zaznamenává příliv a odliv dětí, mnohdy nemocných, špinavých a s prádlem několik měsíců nepraným, nedostatek potravin. Problémy s prádelnou, správkárou a žehličnou prádla, čištěním oděvů, opravou bot, udržováním hygieny v budově, skladech, zavazadlech. Kde dětem opatřil náhradu za ztracenou lžičku, hřebec, tkaničky do bot, toaletní papír? Ošetřování nemocných i na ubikacích, protože marodka - jedna místnost v přízemí - je nestačí pojmut. Vlny nebezpečných epidemií: spály, žloutenky, tyfu, které postihly desítky dětí. Spolupráce s lékaři, opatrovníci, vedoucími domovy. Vedení věšera personálu k tomu, aby jeho práce vytvářela dětem podmínky pro růst a vývoj a měla na ně jen dobrý vliv. Založení sociální kartoteky, zachycující, z jakého prostředí to které děti přišlo a co konkrétně nejvíce potřebuje. Zřízení malého skladu šatstva, šicích potřeb a místnosti pro švadlenu. Odělené, více dietní vaření pro nemocné. Přemístění dětí též ve vyhovovatelných a vážné postoupených.

V únoru 1943 byla Luisa Fischerová po věřena tzv. Ghettoghettem, hromadným poručovníkem nad dětmi bez rodičů - bylo jich k 20. 6. 1943 v L 417 třiapadesát. Luisa se musela postarat zejména o nejmenší osiřelé chlapce, jimž hledala a skutečně našla „náhradní“ rodiče. Jak to dělala? To nevím, ale považme: člověk v ghettu, propadlý kamsi na dno fyzické a duševní existence, měl by se starat o cizí dítě!

Příznačným rysem Luisiny práce byl její každodenní přímý styk se svěřenými chlapci, bez administrování, bez prostřednictví vedoucích domovů. Pobyhovala se spíše nenápadně po budově, půvabná, zdřevňavá, pozorná. Jeden z vedoucích domovů, který přežil, vzpomenu na ni slovy: „Připadala mi jako židovská jeptiška...“

V té pro mne osudné říjnové noci, kdy jsem byl zařazen do transportu, mne na kavaleri ze spánku probudil dotek ruky. Otevřel jsem oči a uviděl, že se nade mnou sklání Luisa. Zeptal jsem se jedním slovem: „Transport?“ Přikývla, hleděla na mne soucitně a mlčky mi přešla rukou po vlasech. Pohlázení, na které nezapomenu.

Byl jsem jistě mezi posledními, za nimiž Luisa Fischerová mohla takto přijít. O pouhé čtyři dny později, 16. října 1944, byla také ona a její rodiče deportováni do Osvětimi, kde byli zavražděni.

Informace o základním zpracování výsledků sociálního šetření

V prvním čtvrtletí r. 1997 jsme všem členům TI rozeslali cca 700 dotazníků, abychom mohli aktualizovat současnou sociální a zdravotní situaci našich členů, event. ji srovnat s poznatky našeho šetření z r. 1992. Díky spolupráci členek sociální komise jsme do konce května obdrželi 508 vyplněných dotazníků, tzn. návratnost 72%, v r. 1992 to bylo pouze 54%. Z celkového počtu odpovědí bylo 27% od mužů a 73% od žen, což odpovídá stejnému složení jako před 5 lety.

Ke značnému posunu došlo ve věkové struktuře členů, jak ukazují následující čísla:

	60 let	61 - 70	71 a více	z toho 80 a více
1992	10%	39%	51%	20%
1997	4%	24%	72%	27%

Ženatých a vdaných je 42%, ovdovělých 44%, rozvedených 10%, s druhem či družkou žije 1,4%, svobodných je 2,6%. Nejvíce členů TI žije v Praze, téměř 59% (297 členů). Na druhém místě je Brno s 9% (45 členů), dále Ostrava - něco přes 2% (11 členů), Pardubice 1,6% (6 členů), Karlovy Vary 1,4% (7 členů), Teplice 1,1% (6 členů), v dalších 135 lokalitách žije 1 - 3 členové. Skutečný počet členů je však o něco vyšší, protože cca 28% dotazníků se do doby počítačového zpracování nevrátilo. Po urgencích však dodatečně stále docházejí další dotazníky, které do konečné zprávy zapracujeme.

88% členů pobírá jen důchod, 10% pobírá důchod + příjem z pracovní činnosti a pouze 2% nadále plně pracují bez důchodu. Důchod zvýšený pro bezmocnost má 5% dotazovaných vč. manželských partnerů.

Bytová situace našich členů je ve srovnání s celkem staré populace v ČR mnohem lepší: 80% žije v bytech I. kategorie, 17% v II. kategorii a jen 3% ve III. a IV. kategorii.

Přítom ve vlastním domě žije 12% členů, 83% v nájemním bytě, 5% je v domovech důchodců, penzionech nebo domech s pečovatelskou službou. Téměř pětina nemá žijící děti, z těch, kteří mají děti, jich 21% žije v zahraničí.

Integrace našich členů do širší rodiny dokládá těsnost bydení generací jedné rodiny. Zde se ukazuje velký rozdíl ve srovnání s celkem české populací téhož věku. Výsledky šetření ukázaly, že většina našich členů žije v samostatné domácnosti (83%), a to buď jako jednotlivci, kteří žijí zcela osaměle (45%), nebo jako manželské dvojice (38%), jen 14% žije s dospělými dětmi, 3% s někým jiným, obvykle příbuzným. V celku staré populace ČR žije s dospělými dětmi v jednom bytě či domě více jak 30%. Ve srovnání s naším průzkumem z r. 1992 přibýlo navíc osaměle žijících. 88% má s dětmi pravidelné nebo občasně kontakty, jde obvykle o vzájemně návštěvy.

Jak vypadá pohyblivost našich členů? Bez potíží vychází ven téměř 70% respondentů, 20% vychází jen omezeně (o holi nebo s doprovodem), 7% již většinou nevychází z domu (36 respondentů) a téměř 3% členů nevycházejí z pokoje či bytu nebo jsou upoutáni na lůžko (12 členů). Tomu odpovídá též stupeň soběstačnosti: 76% je zcela soběstačných a nepotřebuje žádnou pomoc v domácnosti, z nich 26% se cítí zcela zdráva. Menší podíl respondentů (19% - 97 členů) se léčí na různé chronické choroby a potřebují jen malou občasnou pomoc v domácnosti, něco přes 4% (20 čle-

nů) je nemocných a potřebují pravidelnou pomoc v domácnosti, více jak 5% nemocných (27 členů) potřebuje již soustavnou pravidelnou pomoc i v péči o sebe, z nich je 7% zcela bezmocných.

Nejčastější choroby, které respondenti uvádějí, jsou cévní a srdeční (46%), na dalších místech jsou uváděny nemoci pohybového aparátu (31%) a choroby zažívacího ústrojí (27%), z nich je 15% diabetiků, ostatní choroby se týkají méně než 10% osob. 10 členů uvádí onkologická onemocnění, 34 členů neurozy, nervové a psychické choroby (celkem 7%). Dva členové mají amputovaný končetiny.

Významnou otázkou je zajištění péče při akutním onemocnění. Poskytují ji ve 23% manželští partneři, v 35% děti s rodinou, v 16% sousedé, přátelé a pečovatky, avšak 20% členů (100 osob) nemá nikoho, kdo by o ně pečoval. I tento podíl se od posledního šetření poněkud zvýšil. 13% respondentů uvedlo, že užívají pečovatelskou službu, ale téměř třetina z nich se domnívá, že tato pomoc je nedostačující. 15% respondentů používá placenou pomoc v domácnosti.

Důležitá je otázka stravování, zejména zajišťování obědů. 74% dotázaných si vaří sami, 9% se stravuje v různých jídelnách, 4% dostávají obědy z pečovatelské služby, 6% pražských členů dochází do jídelny ŽO nebo jim obědy donáší. Zbytek se stravuje u dětí, sousedů a pod. Dietní stravu potřebuje 40% dotázaných, z toho 15% diabetiků.

Značné potíže při používání veřejné dopravy má 19% členů.

Jaké služby a jakou pomoc dosud nedostatečně zajištěnou potřebují členové TI?

potřeba pomoci	absolutně	relativně (%)
zajištění úklidu	89	21
zajištění nákupů	29	7
zajištění obědů	38	9
praní prádla, péče o rodinného příslušníka, doprovod k lékaři aj.	44	10
doprovod na vycházku, na nákup	28	6
odvoz autem pro invalidy	29	6
příspěvek na kompenzační a ortoped. pomůcky, naslouchátka, léky, pomůcky pro ochrnuté, protězu, ortoped. obuv apod.	29	7
zájem o přátelské návštěvy	115	25
zájem o telefonní kontakt	102	23
zájem o bydení v penzionu	77	16

- v domě s pečovatelskou službou	18	4
- v domově penzionového typu s odstupňovanou péčí	126	26
- v DD klasického typu	1	-
časová realizace	absolutně	relativně (%)
co nejdříve v Praze či okolí	26	5
co nejdříve v Brně či okolí	9	2
výhledově do 5 let s finanční spoluúčastí (v Praze)	185	39
výhledově do 5 let s finanční spoluúčastí (v Brně)	35	7
má podanou žádost v místě bydliště	4	1
nemá zájem	220	46

Členství v ŽO uvedlo 295 členů TI (59%), nejčastěji v Praze (66%) a v Brně (15%). 14% členů uvedlo, že jim ŽO poskytla pomoc při praní prádla, obstarání úklidu, finančního příspěvku, levnějších obědů, obstarání léků, zařídila bydlení v penzionu Charlese Jordana v Praze, rekreaci, zájezdy. Něco přes 9% udalo též pomoc ČSBS (příspěvek na lázně, rekreaci, sociální kontakty, peněžní výpomoc).

Poznatky z našeho šetření budou zaslány Claims Conference do New Yorku, Jointu a skupině připravující ustanovení Fondu budoucnosti vyplývající z česko-německé deklarace.

Z jednotlivých dotazníků budeme čerpat podněty pro poskytování individuální pomoci podle našich finančních a personálních možností, zejména ve spolupráci s ŽO v Praze a v Brně. Členové, od kterých docházejí dotazníky dodatečně, budou zahrnuti do individuální péče v případě potřeby. Všichni ostatní, kteří dotazníky nevyplnili a budou žádat nějakou pomoc od TI, mají jako povinnost vyplnit dodatečně náš dotazník o sociální situaci, který bude k dispozici u našich sociálních referentů v ČR.

Některé členové s dotazníky posílali i žádosti o různé rady, které se jim snažíme podle možností poskytnout. Zároveň mnozí s díky kvitovali náš zájem o jejich sociální situaci.

Věra Schimmerlingová

Leť, motýle!

Začalo to na jaře 1997 návštěvou především a zajímavé mladé ženy. Dominique Caillat je světoběžnice, která prožila dětství a mládí ve Švýcarsku, kde žije její rodina. Vystudovala práva na univerzitě ve Spojených státech, v Paříži a v Londýně a navázala na ně ještě studiem divadelnictví. V právním oboru působila jen velmi krátce, aby záhy přešla k daleko méně lukrativní činnosti v oblasti divadla. Nyní žije už několik let v Německu v malé obci Andernach, kde založila a úspěšně vede dětské *Divadlo v podhradí* a divadelní školu. Dominicé, jejímu divadlu i škole poskytla azyl na svém hradě Namedy výsostně demokratická slechtická rodina Hohenzollernů.

Dominique přijela na jaře 1997 do Prahy, aby tu v rozhovorech s různými lidmi, většinou pamětníky, získala informace o Terezíně a jeho kulturním životě. To už měla za sebou několikáté studium odborné literatury a před sebou plán navštívit se svým dětským divadlem vlastní hru o Terezíně. V říjnu přijela do Čech už se svými dětskými herci, aby osobně poznali město Terezín a jeho válečnou historii. V Praze si prohlédli mimo jiné i Pinkasovu synagogu, kde prožili pohnuté okamžiky, když na stěnách synagogy našli některá svá divadelní jména. Šešli se také s několika bývalými terezinskými vězni, pozorně jim naslouchali

a kladli chytré a zaskvělené otázky. Po několika týdnech byli pamětníci pozváni do Andernachu, kde se 29. listopadu konala premiéra a 30. listopadu první repríza představení *Leb wohl, Schmetterling*.

Neobyčejně působivá hra zobrazuje osud židovské rodiny, která přišla do Prahy z obsazeného pohraničí. Otec muzikant, starostlivá matka, dvě starší dcery a nejmladší, citlivý a přemýšlivý David. Vlastní děj zahrnuje období od postupujících protizhdožských opatření, přes deportaci do Terezína, kam autorka položila těžší představení, a končí transportem do Osvětimi. Autorka i mladí herci od devíti do šestnácti let prokázali až neuvěřitelnou schopnost vcítit se do válečné, dětem zcela neznámé doby, do života a jednání všech osob, do problémů, kterými tehdejší židovská společnost žila. Bouřlivá snaha mladých bránit se a bojovat, protikladné stanovisko vedoucího židovského představitelky, který věděl a snažil se zachránit co nejvíce životů. Touha po prožití plného, aktivního života navzdory terezinské bídě, touha po umění a vzdělání, velká a tragická láska, plány do budoucnosti, ale i kolaborace. To všechno je



ve hře v citlivé zkratce obsaženo. Německé děti osvětlují židovské osudy z doby vlády německého nacismu.

Představení se konalo na hradě Namedy za účasti izraelského velvyslance v Německu i několika novinářů, princ von Hohenzollern prodával vstupenky, princezna se starala o nejrůznější organizační záležitosti, zajišťující úspěšný průběh premiéry. Obě první představení byla vyprodaná a další dvě se konala v druhé polovině prosince. Všichni přítomní pamětníci, kteří vesměs viděli už různé pokusy o umělecké zobrazení minulosti, se shodli na tom, že tento patří k nejvdačnějším. Uvažujeme o možnosti, jak tuto báječnou dětskou hereckou společnost přivést i do České republiky.

Anna Lorencová

V srpnu jsem provázel Terezínem skupinu amerických turistů. Byla mezi nimi paní Sally Michlowitz Muschel s manželem.

Byl to pro ni zvláštní den: postní den ve výročí zboření chrámu Římany a „jarcajt“ jejího otce.

Zmínila se mi o své básni vystavené v Muzeu holocaustu ve Washingtonu. Na mé přání nám ji při zpáteční cestě přečetla a učinila tak z běžného zájedu nezapomenutelnou událost.

Dozvěděl jsem se od ní i několik podrobností zvyrazňujících hloubku a krásu básně: Její otec se stal jednou z prvních obětí nacistické genocidy v polském městě Dobruvě. Odmítl členství v Radě starších z obav, že by nechtěně a proti své vůli posloužil nacistům. Byl si vědom trestu za neuposlechnutí.

Sally svěřili rodiče jako desetileté děvčátko v roce 1939 spřátelené víc polské než židovské rodině, aby jí zachránili život. Skutečně přežila jako jediná z celé rozvětvené rodiny. Odvaha a sebezapření jejich rodičů bylo o to větší, že dva roky předtím v roce 1937 přišli při nehodě o jediného syna.

S autorčím svolením jsem básně přebásnil do češtiny, aby z ní měl zážitek i český čtenář.

Pavel Stránský

„Ty však, Hospodine, Ty zůstáváš věčně,
budeš připomínán ve všech pokoleních.“

Zalm 102,13

NIKDY NEZAPOMENU

Vzpomínám na svůj dům a domov

Na každou ulici, na každý kámen

Vzpomínám na láskyplnou matčinu něhu

Na vznešenou otcovu dobrotivost

Vzpomínám na ony páteční večery

Na náš velký stůl a chudé cizí lidi kolem něho

Seděli posmutněle, téměř neslyšni

V uchu mi zní otcovo laskavé pobízení: „Poslužte si ještě, prosím“

Vidím, jak se jim v očích třpytí slzy

Vzpomínám, jak jsem sedávala otcí na klíně

A naslouchala jeho vyprávění

Z Midraše, Tanachu, Vlna Gaon

Na naši slavnou Tóru

Vzpomínám na otcův hlas, tak laskavý, tak mírný

„Pamatuj, Sally. Buď vždycky milosrdná

Měj na mysli chudé“

Vzpomínám na štěstí, na hračky

Jak si hrají s kamarádkami a jak se o hračky dělíme

Vzpomínám na roční období ve svém sladkém domově

Jak se mi srdce div nerozskočí samou radostí

Vzpomínám na jaro, na vůni květů

Na to, jak skotačím, vypěvují a celé hodiny tančím

Vzpomínám na nedaleký růžový sad

A ještě teď vidím ptáky na letní obloze

Vzpomínám na podzim a na listí, jak mi padá na hlavu

Na maminku, jak mi je vyčesává z vlasů

A říká mi, abych si z toho nic nedělala

Vzpomínám na zimní projížďky

Do vysokých hor na saních

Ve studeném mrazivě štiplavém povětří

Na sněh, bílý a čistý jako diamanty

Je mi tak dobře, tak teplo na matčině hrudi

Vzpomínám na otcova poučení; ta byla vždycky nejlepší

A v jeho očích vidím, jak se mu lesknou pýchou

Když k jeho úžasu recituji zpaměti Lech-Lecha

Černá mračna se však kupí kolem světa

Mračna nenávisť, mračna strachu

Přízračné a mohutné válečné víchry k nám dospěly

A ničí mě sny, mé štěstí, vše, co je mi drahé

Obracejí všechno v prach a popel a odnášejí pryč

Matka si s otcem cosi polohlasem šeptají

Dohadují se plní starosti, majíce na mysli jediné:

Jak ochráníme, jak zachráníme naše dítě?

Náš souseď balí

A chystá se na hranici s Ruskem

A pak je napadne: Je to přece náš přítel

Pošleme s ním své jediné dítě

Určitě se mu to podaří; není vlastně ani pořádný Žid

Ale možnosti jak zachránit naše jediné dítě je tak poskrovnu

Zabalíme jí jen pár věcí, na víc není čas

Sally, musíš jít s naším přítelem

Nafikám a pláču

A slibuju: Budu hodná, poslušná

Slibuju, slibuju, jen mě, prosím, neposílejte pryč

Tisknou mě v náručí, libají mě

A slibují modré z nebe; šeptají mi do ucha

„Neplač, dítě, osuš si oči, drahoušku“

Ale já neustávám v pláči, chci zůstat doma

A oni mi fíkají s očima plnými slz: „Naše sladké dítě, musíš pryč!“

Vzpomínám na matčiny polibky

Na otcova slova

„Pamatuj si, pamatuj si, mé nejdražší dítě,

Ať povanou sebesilnější víchry

Ať se v tom divém světě

Stane cokoli, o čem nemůžeme nic tušit,

Pamatuj si, mé dítě, poslední otcova slova

Ať má pro tebe život cokoli přichystáno,

Pamatuj si, mé dítě, dobře si pamatuj,

Žes dcera Izraele“

Pamatuj si a budu si navždy pamatovat

Jejich smutné tváře a oči zalité slzami

Bolest jim szírá srdce

Třesoucíma se rukama mi mávají na rozloučenou

Netušíce, že je vidím naposled

Vzpomínám na tu bolest, cítím ji dodnes

Ach, ta bolest, do srdce mi vrývá propast

Musím toho tolik vydržet, až přišli mnohým musím projít

Noci plné děsu

Dny plné bezraděje, strašné a bezútěšné

Osamělé dítě, kterému je zima, které má hlad, opuštěné a vystrašené

Ztracené mezi cizími lidmi

Prožívající krutost života a jeho nástrahy

S bolestí v srdci a s knedlíkem v hrdle

Snila jsem o dni, kdy se vrátím domů

Sním sen osamělého dítěte

Sním, že jsem doma, cítím teplo

Matčiny hrudi

Svírá mě těsně u svého srdce

Něžné a láskyplné

Ach, jak je to krásné, jak sladké; tak to má být

Jsem dnes tak šťastná, teď, v téhle chvíli

Ale v temnu noci

Si palčivě uvědomím
 Skutečnost a odřiznu ji od snového obrazu
 Ach, jak jasně si pamatuji, jak to bolí
 A pak, jednoho dne na počátku května
 Volání a výkřiky: Je po válce
 Mračna se rozestoupí a udělají místo nově se zrodivšímu dni
 Doufám, že zahlídnou paprsek světla na temné obloze
 Ale mé naděje jsou brzy ty tam, bublina mé naděje splaskne
 Dozvídám se, čeho se obávám nejvíc ze všeho
 Jsem sirotek, sama v širém světě
 Ty nejsmutnější dějinná skutečnosti, dávám ti své slovo
 Nikdy nezapomenu
 Ti, co jsem milovala, zahynuli, odešli
 Ten dábelický oheň je strávil
 Spolu se šesti miliony nevinných životů
 Pro ukojení barbarské germánské touhy
 A já pláču, pláču, pláču
 Děti přece mají právo plakat
 Chtěla bych žít dál, začít nový život
 Bolest v srdci mám chladnou jako boufi
 Bude bolesti v mém srdci někdy konec?

Vzpomínky ulpívají, ale život jde dál
 Vzpomínám na den, kdy jsem tiskla v náruči svou drahou dcerku
 A náhle se rozklepu strachem
 Měla bych sílu dát pryč své dítě?
 I kdyby šlo o záchranu jeho života?
 Ne, nikdy, ani za milion let
 Jsem sobecká a nedostává se mi odvaha
 Ukládám ji ke spánku
 Nedovedla bych poslat své dítě pryč z hnízda
 Ani kdybych mu tím zachránila život
 Jsem sobecká, sobecká, sobecká
 Teď si uvědomuji, teď cítím
 Matčinu a otcovu bolest
 Chtěla bych jim osušit slzy z očí

A říct jim: Mí drazí rodiče
 Já žiju, žiju, žiju
 A tolik vás miluju pro to, co bylo
 Co je a co bude
 Teď teprve cítím vaši bolest a starost
 A pláču, pláču, pláču

Uběhla řada let
 A popel rozvály větry
 Uběhla řada let
 Sedíme u stolu, děti, vnoučata, hosté
 Svíčky září a na stole je vybrané jídlo
 Dívám se na vnoučata s radostí a pýchou
 Díky B-hu, říkám
 Viděla jsem paprsek světla na mračném nebi
 Drahý otče, cením si tvých rad
 Dívám se na své děti a na svá vnoučata; žijí podle Tóry
 Jsou tak hodné a milé
 Poslouchám, jak diskutují o Tanám a Gemafe
 Zdvíhám oči k nebesům
 A se srdcem přetékaícím radostí šeptám
 Drahý otče, pamatuj si, dobře si pamatuj
 Že jsem dcera Izraele!
 A pláču, pláču, pláču slzy radosti
 Zachránila jsem se z ohně a popele
 Aby život pokračoval
 Vím, že pláčete radosti tam v nebi
 Bylo to přece vaše přání, vaše touha!
 A posíláte mi polibky
 Svou něžnou lásku a úsměv
 A já se usmívám, usmívám, usmívám

(Věnováno mému drahému manželovi, dětem a vnoučatům na památku svých drahých rodičů)

Sally Michlowitz Muschel

Žeň terezínských vzpomínek

V poslední době vyšlo u nás i v zahraničí nemálo vzpomínkových knih psaných bývalými terezínskými vězni. Hlavní v nich jsou samozřejmě terezínské kapitoly jejich životů, případně kapitoly o kalvárii následujícími koncentračními tábory. Právě mnohost a různorodost těchto osudů umožňuje čtenářům vytvořit si alespoň přibližnou představu o těžko představitelné skutečnosti německých koncentračních táborů, zejména tábora v terezínské variantě. Neméně cenné jsou však v těchto pamětech terezínských vězňů i jejich předterezínské a poválečné kapitoly. Z nich lze čerpat obraz německé okupační politiky „konečného řešení“, vztah české společnosti k perzekvovaným židům i vlastní vnitřní vývoj židovské komunity a samozřejmě také etapy poválečného režimu s jeho zřetelně antisemitskými tendencemi, tu brutálně otevřenými, jindy více či méně zakrývanými.

Ke dvěma velmi úspěšným knihám Jany René Friesové *Pevnost mého mládí* (nakladatelství Trizonia) a Zdenky Fantlové *Klid je síla, řek' tatínek* (nakladatelství Primus), o nichž jsme již psali, přibyla kniha Hany Posseltové-Ledererové *Máma a já* (nakladatelství G plus G). První část této zajímavé a dojemné knižky tvoří terezínský deník dospívající dívky vypovídající o sobě i o Terezínu, následující vyprávění o Birkenau, Hamburku a Bergen-Belsenu je už psáno s odstupem let.

Z deníku zaujmou historika zápisy z prosince 1942 a ledna 1943, podle kterých se v Terezíně vědělo o plynových komorách v některých koncentračních táborech a o tom, že tehdy vypravené deportační transporty jdou „na smrt, pravděpodobně do plynových komor (všichni to říkají)“. Pozdější záznam ze 4. září 1943 pak už přímo píše, že transporty jdou do vyhlazovacího tábora Osvětim, a připouje slova:

„Plynové komory Osvětim.“ V žádném jiném z četných terezínských deníků, pokud je znám, analogické tvrzení nebo jen domněnka z těchto let neexistuje. Nevyskytuje se ani v jiných pramenech vztahujících se k Terezínu. Bylo by dobře, kdyby čtenáři, terezínské věžňové, napsali, zda a případně kdy se dozvěděli o osvětimských plynových komorách.

Z terezínských pamětí vydaných v poslední době v zahraničí zaslouží zmínky alespoň tři.

Věra Schiffová je vydala pod titulem *Theresienstadt. The town the Nazis gave to the Jews* v torontském nakladatelství Lugsus. Autorka byla do Terezína deportována v polovině května 1942 a zůstala tam až do osvobození. Vlastnímu terezínskému dění je v knize věnováno více než 100 stránek. Autorka jako málokdo dává nahlédnout do vnitřního života terezínského „nuceného společenství“, jeho hierarchické struktury, jeho vnitřních zákonitostí, nucených cíle-

(Pokračování na str. 16)

(Pokračování ze str. 15)

vědomě komandaturou SS, ale vytvořených i obrannou reakcí vězňů. A to vše je předvedeno nikoli obecnými úvahami, ale na konkrétních osudech autorky a jejich blízkých. Je až oštrné poznávat, kolik slepých náhod i zdánlivě málo významných osobních aktivit rozhodovalo o životě a smrti.

Als Boten der Opfer (Poslové obětí) se jmenuje knížka Pavla Stránského, kterou vydal Erhard Roy Wiehn v kostnickém nakladatelství Hartung-Gorre. Podtitul vypovídá o tom, co autor prožil: *Z Prahy přes Terezín, Osvětim a Schwarzhede zpět*. Útlá knížka, bohatě doplněná fotografickou a dokumentační přílohou, je svého druhu příběh jednoho terezínského manželství,

kteří přeživalo dodnes, ale současně také historie toho, co naznačuje druhý podtitul: *Česko-židovské osudy 1939 - 1997*. Kromě jiného jsou v knížce zajímavé pasáže o Dětském bloku v českém rodinném táboře v Osvětimi-Birkenau; o existenci a významu tohoto jedinečného „snového dětského světa“ uprostřed hrůz vyhlazovacího tábora ví dopodust jen velmi málo lidí, včetně bývalých vězňů hlavního tábora.

Jako první svazek Knihovny vzpomínek vydalo berlínské Centrum pro výzkum antisemitismu v nakladatelství Metropol publikaci *Theresienstadt. Aufzeichnungen von Federica Spitzer und Ruth Weisz*. První z autorek byla do Terezína deportována z Vídně a osvobozena byla v únoru 1945 transportem do Švýcarska. Svou vzpomín-

ku nadepsala *Ztracená léta*, ale sama svým vyprávěním dokazuje, že to nebyla léta jen ztracená, že v nich lidé, kteří přežili nelidské podmínky, vnitřně rostli, stali se pro budoucí život silnějšími, naučili se rozlišovat důležité od nedůležitého a - pokud jako ona poznali v „nuceném společenství“ lidskou dobrotu a kamarádství - odnesli si i pravý poklad vzpomínek. Druhá autorka, Ruth Weiszová, žila se svou rodinou v Praze, do Terezína byla deportována v březnu 1943, do Osvětimi v prosinci téhož roku, pak do pobočného tábora Neuengamme a posléze do Bergen-Belsenu. Po válce emigrovala do Izraele. Knihu doprovodil Wolfgang Benz doslovem o Terezíně jako místu německých dějin.

Miroslav Kárný

Setkání v Karlových Varech

Pod názvem Kultura 2000 se ve dnech 6. - 9. listopadu 1997 konala v Karlových Varech konference o česko-německé spolupráci překračující hranice. Jejím pořadatelem byl Spolek Adalberta Stiftera v Mnichově ve spolupráci s Unii pro dobré sousedství česky a německy hovořících zemí a Nadací Hannse Seidla v Praze. Smyslem setkání bylo podle pořadatelů odstraňovat rozpor a usilovat o usměrnění mezi těmi Čechy a Němci, kteří kdysi v československém státě spolu žili. Různé instituce a organizace z České republiky, Rakouska a Německa měly zhodnotit vývoj vztahů od roku 1989 a jejich další perspektivu. Uvažovali jsme, zda je vhodné pozvání vyhovět.

Konference byla co do účasti a programu neobyčejně pestrá. Z české strany byli přítomni zástupci univerzit, nadací, muzeí, náboženských institucí. Mimo jiné byli například pozváni Jakub Cermín z Českého svazu bojovníků za svobodu, Hanuš Schimmerling z Terezínských iniciativ, Tomáš Kraus za Federaci židovských obcí, Pavel Tigríd z prezidentské kanceláře atd. Z řad tzv. sudetských Němců byli přítomni členové Ackermanngemeinde a Seligergemeinde, Stifterova institutu v Linci, Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a němečtí slavisté a germanisté ze spolkových zemí. Nechyběl Goetheinstitut, rakouský Kulturinstitut aj.

Nás ovšem zajímalo, jak objektivně a diferencovaně zde bude zprostředkována historie minulosti, neboť to bylo podmínkou naší účasti na konferenci. Již na pa-

nelovém setkání dobových svědků z let 1938-1946 (přeživší holocaustu, český pomnichovský vyhnaneč z pohraničí, odsunutá Němka z Brna) byla patrná snaha o věcné vylíčení poválečných událostí, o rozlišování příčin a následků. To zřejmé souviselo s vnitřním zaměřením většiny účastníků z Německa, z nichž mnozí hovořili obtojně česky. Nechyběl ovšem ani (byť ojedinelý) hlas Sudetoněmecké rady, požadující známé „právo na vlast“ a zrušení Benešových dekretů. Ten však představoval doslova jedinou disonanci v celkově vstřícném ovzduší česko-německého setkání. V závěrečném prohlášení byl mimo jiné zdůrazněn požadavek individuálního odškodnění českých obětí nacistické perzekuce a v poslední den konference položili účastníci věnce na místě vypálené synagogy v Karlových Varech.

Hanuš Schimmerling

Výzva bývalým vězňům Gleiwitz I

Náš kamarád Eda Krása by chtěl na jaře nebo v létě 1998 uspořádat autobusový zájezd do Osvětimi a zároveň projet trasu našeho pochodu do Blechhammeru.

Pokud máte chuť a slouží Vám zdraví, přihlašte se na sekretariátě Terezínských iniciativy nebo na níže uvedené adrese. V přihlášce rovněž uveďte, jaký termín by Vám nejlépe vyhovoval. Tato výzva platí i pro rodinné příslušníky.

Ing. Bohumil Porges, Havlíčkova 177, 413 00 Roudnice n/L.

Doplňky a opravy k Terezínské pamětní knize

Právě před dvěma lety jsme na sněmu poprvé nechali kolovat prvních několik svazků Terezínské pamětní knihy. Moc nás tehdy těšilo, že jste nám ihned přišli říci své připomínky: Někde bylo chybně uvedeno rodné jméno, někde byla jiná závida. Ale to byl teprve začátek - po celou dobu nám chodí připomínky, doplňky, dodatky. Doplňovalo se např. místo osvobození, které nebylo zachyceno v žádné dokumentaci, takže jsme museli v knize uvést pouze poslední nám známé místo věznění. Dostali jsme více než 500 připomínek od jednotlivců a jsme za to vděční, neboť nám to umožňují upřesnit různé nedostatečné zápisy. Kromě toho nám naši přátelé z Bei Terezín poslali svůj seznam jmen, u nichž mají odlišné údaje, než máme my. Získali jsme také některé nové prameny. Např. některá děvčata a ženy odjely po osvobození v Bergen-Belsenu hned do Švédska, neprošli u nás vůbec repatriací a nebyly tedy vedeny v kartotékách Státního ústředního archivu, kde jsme svou práci začali. Nyní jsme našli jejich seznam.

Velice nám pomohly dokumenty s žádostí o finanční příspěvek podle zákona č. 217/1994 Sb., k nimž jsme vypracovali dobrozdání. Všechny získané údaje se prováděly a prověřují na různých místech a chceme je v roce 1998 vydat jako dodatek k pamětní knize, nejlépe jako přílohu ke zpravodáři Terezínských iniciativy.

Nakonec bych Vám chtěla vzkázat: Moc Vám všem děkuje. Bez Vašeho zájmu, bez Vaší spolupráce bychom nedokázali vylepšit a upřesnit tak důležité záznamy, které mají sloužit ještě našim budoucím pokolením.

Margita Kárná

Památce terezínských umělců

Před několika lety vznikl z iniciativy Elišky Kleinové projekt na uchování památky významných hudebních skladatelů působících v Terezíně, kteří zahynuli v koncentračních táborech a jejichž dílo se stalo nedílnou součástí nejen českého, ale i světového hudebního života.

První pamětní deska byla odhalena před dvěma lety legendárnímu dirigentu Rafaele Schächterovi. Na této akci se ještě nepodílela Terezínská iniciativa a náklady hradila převážně umělcova rodina. Odhalení desky se konalo 23. května 1995 na židovském hřbitově ve Strašnicích a bylo součástí programu vzpomínkových dnů k 55. výročí vzniku Terezína. Hlavní projev přednesla tehdejší ředitelka opery Národního divadla Eva Herrmannová, jímavou osobní vzpomínku připojil národní umělec Karel Berman. Program doplnila skupina Mišpacha. Odhalení se konalo za velké účasti veřejnosti, zejména bývalých terezínských vězňů, zdejších i zahraničních.

Na tuto akci bezprostředně navazovala vernisáž výstavy o terezínské hudbě a jejích hlavních představitelích, která se konala téhož dne ve výstavní síni Sřediská Franze Kafky. Výstavu připravilo dokumentační středisko Židovského muzea v Praze. Expozice byla otevírání muzea a těšila se velkému zájmu veřejnosti.

Pokračováním projektu byl záměr odhalit pamětní desky významným židovským skladatelům, rovněž na židovském hřbitově v Praze. Těto akce se zúčastnila již také Terezínská iniciativa. Z podnětu předsedy Židovské obce v Praze Jiřího Danička byli na pamětních deskách připomenuti nejen skladatelé, ale i výtvarníci, divadelníci a spisovatelé, kteří tvůrčím způsobem přispěli ke kulturnímu životu v terezínském ghettu. Pražská židovská obec se podílela i na finanční úhradě. Významná byla také pomoc švýcarské skupiny přátel, která z iniciativy paní Edity Zochowické uspořádala ve Švýcarsku sbírku, jež pokryla značnou část nákladů. Odhalení se uskutečnilo na židovském hřbitově v neděli 31. 8. 1997 za mimořádného zájmu a účasti veřejnosti, osobnost politického a veřejného života i sdělovacích prostředků. Těžištěm programu byl projev spisovatele Arnošta Lustiga, který zasvěceně a výstižně charakterizoval celkovou problematiku, historii a význam uměleckých aktivit v Terezíně. Program opět doplnila skupina Mišpacha. Obřad byl zakončen modlitbou za mrtvé za účasti zemského rabína Karola Sidona.

Velký význam hudební umělecké tvorby a aktivity v Terezíně bude připomínat - vedle výstav o výtvarném umění, divadle a literatuře - stálá expozice *Hudba v terezínském ghettu*, instalovaná v bývalých Magdeburských kasárnách. Celý prostor bude ozvučen a vybaven i místy k sezení, umožňujícími poslech nahrávek hudby autorů, kteří žili a tvořili v Terezíně. Expozice bude vybavena studijním koutem pro zájemce o hlubší poznání této problematiky. Na přípravě expozice se společně s pracovníky Památníku Terezín podílely členky Terezínských iniciativy Eliška Kleinová a Hana Reinerová.

Další významnou událostí připomínající uměleckou tvorbu v Terezíně bylo provedení Verdiho Requiem v neděli 8. 9. 1997 na IV. dvoře terezínského Malé pevnosti. Hlavním organizátorem byla Nadace Hansa Krásy a neúnavná paní Flatow. Koncert provedl studentský symfonický orchestr z Berlína, pražský a brněnský filharmonický sbor a vynikající mezinárodní sólisté. Dirigoval Gerhard Albrecht. Koncert byl věnován památce dirigenta Rafaela Schächtera a všech umělců, kteří toto dílo v Terezíně nastudovali a provedli. Mimořádný význam koncertu potvrdila nejen velká účast publika, ale i velký zájem významných veřejných činitelů i zahraničních hostů. Koncert vyvolal hluboký umělecký prožitek, a zejména u pamětníků i upřímné lidské dojetí. Byl také se zasvěceným komentářem vysílán českým rozhlasem a německou televizí.

Všechny tyto pofady pomáhají ukázat význam kulturního života v Terezíně, přiblížit všechny jeho tvůrce a začlenit je do všeobecného povědomí, do kulturní historie národní i světové. Z tohoto hlediska je podíl Terezínských iniciativy na nich mimořádně významný.

Anna Lorencová

Německý historik Rudolf M. Wlaschek, narozený v roce 1915 v severovýchodních Čechách, žijící v Mönchengladbachu, se po deseti letech zabývá historií českých Židů. V nedávných dnech vyšlo po sedmi letech opět v řadě publikací mnichovského Collegium Carolinum druhé vydání jeho knihy *Židé v Čechách* s podtitulem *Přispěvky k dě-*

Dvě publikace k dějinám českých židů

Nové knihy

jinám evropského židovstva v 19. a 20. století. Autor označil své dílo jako plně přepracované a rozšířené vydání. R. M. Wlaschek skutečně využil dobu mezi prvním a druhým vydáním k dalšímu vlastním výzkumu, ale reagoval také na mezitím vydanou literaturu i některé kritické připomínky v recenzích. Významnou pomocí je i připojená příloha s bibliografií k dějinám českých Židů v 19. a 20. století.

Stojí za zaznamenání, že takové dílo českého historika dosud chybí. Tutěž poznámku možno však dodat i k druhé velmi užitečné publikaci R. M. Wlaschka. V roce 1995 vydal knihu *Biographia Judaica Bohemiae*, ve které zveřejnil základní životopisné údaje židovských osobností z Čech, počínaje Marcusem Abelesem a Aaronem Zwergbaumem konče. Ke konci letošního roku vyšel pod stejným titulem druhý díl s dalšími 500 krátkými biografiemi, opět v edici publikací Výzkumného pracoviště Východní střední Evropa dortmundské univerzity. Připojen je i seznam oprav a doplňků k prvnímu dílu.

Miroslav Kárný

Doplnění adresáře

Jelikož se nám opakovaně vracejí dopisy, které Vám posíláme, prosíme Vás, abyste nám ohlásili každou změnu své adresy. Prosíme také Vás, ostatní členy, abyste nám takové informace o svých přátelích a známých sdělili a dali nám vědět i v případě, když některý z našich členů zemře. Pátářiň po přičině, proč se nám některé dopisy vracejí, je velmi pracná a zabere nám mnoho času. Dále Vás prosíme, abyste si přečetli níže uvedená jména členů, jsou to ti, jejichž zásilky se nám již dvakrát vrátily jako nedoručitelné, a proto jsme je vyškrtli ze seznamu členů Tereziňské iniciativy.

- * Brabán Martin, Brno
- * Broderová Dagmar, Praha 5
- Bubníčková Valerie, Litomyšl
- * Fantl Pavel, Újezd n/lesy
- * Fráňová Margita, Zlín
- Frantlová Marie, Ostrov n/O.
- Fries Egon, Ústí n/L.
- Goldšmidová Marie, Zaječov
- * Hegenbarthová Sylva, Mírošov
- Klenová Markéta, Brno
- Klímešová Hana, Praha 10
- Kocánková Edita, Teplice
- Kolnáská Zdena, Praha 8
- * Kos Bruno, Praha 9
- Letková Felicitas, Slavkov
- Liebermanová Irena, Praha 1
- Lothar Sladkus, Litomyšl
- * Malina Petr, Děčín
- Mayerová Truda, Brno
- * Oliva Pavel, Praha 6
- Pešková Marie, Praha 4
- Popperová Gertruda, Praha 1
- Pytlíková Olga, Rakovník
- Seidnerová Marie, Praha 10
- Strauss Josef, Praha
- * Toman Václav, Praha 7
- * Tomešová Hana, Ostrava 3
- Tůmová Eva, Most
- Úlehla Rudolf, Frýdek Místek
- * Zlatohlávková Edita, Brno

Upozornění: jména označená hvězdičkou jsou zahrnuta do seznamu pro švýcarské banky.

Milena Procházková

Tak vyšla knížka, o které bylo dlouho mnoho pochybností. Bude někoho zajímat osud jedné rodiny, jednoduchými slovy zapsaný den po dni za dobu bezmála tři let? Jak se už nyní ukázalo, naše úsilí připravit deník Otty Wolfa k vydání byla správná odpověď na všechny pochybnosti.

K rukopisu Wolfova deníku

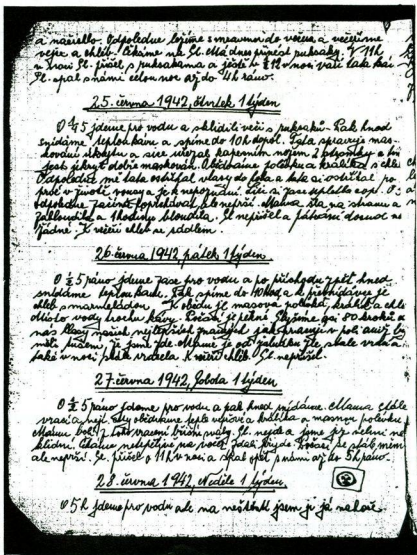
Ale na začátku bylo třeba přepsat ručně psaný text deníku, text psaný tužkou v lesním úkrytu, v chladné stodole, po půdách, někdy jen v pološeru, snad i za tmy, vždy ve strachu z hrozícího prozrazení, ale také z obavy, zda bude zítra co jíst.

Nesnadného úkolu se ujali dva mladí li-

dé, ve stejném věku jako byl Otta Wolf v roce 1945, kdy jej zavraždilo komando gestapa a vlasovců. Napřed to byla jen práce. Ti dva o oně době nevěděli nic. Při luštění písmenka po písmenku, slova po slově, věty za větou se před nimi rozvinul osud jedné z rodin, které se nechtěly podřídit, a osudy lidí, kteří jim pomáhali bez ohledu na vlastní nebezpečí.

On byl tehdy strojevodou v metru, ona mladá maminka po maturitě. Svou práci vykonali dokonale, s hrstmi na to, co dokázali... Je mi líto, že nedopattěním ve vydané knize mezi těmi, kteří se o vydání Wolfova deníku zasloužili, chybí jména Lenky a Martina Pavlíčkových. Proto jsem napsala tyto řádky.

Margita Kárná



Zemřel Richard Glazar

Poslední z terezínských vězňů, kteří přežili Treblinku, Richard Glazar, zemřel v druhé polovině prosince minulého roku krátce po smrti své manželky.

Byl autorem knihy, která vydala svědectví o treblínské továrně na smrt a o povstání treblínských vězňů, které ukončilo její provoz. Český vyšla v roce 1994 pod názvem *Treblinka, slovo jako z dětské říkanky*. Jeho přednášek a besed, které absolvoval v Německu, Rakousku, Švýcarsku i v dalších zemích se zúčastnily tisíce posluchačů. Poslední Glazarův článek, uveřejněný za jeho života, je věnován úloze českých židů v treblínském povstání a je publikován v Terezínských studiích a dokumentech 1997.

Smutné rozloučení

Dne 29. srpna minulého roku se konalo v Císařském chrámu v Königsutteru rozloučení s Veronikou Geyer-Iwand. Její tragický skon se bolestně dotkl všech jejích přátel a známých, kolegů a žáků, spolupracovníků i občanů obce. Veronika Geyer-Iwand se v posledních letech zajímala především o osud přeživších obětí tábora ghetta Terezín. Konkrétní pomoc a zachování památky židovských vězňů tvořily obsah její soustavné politické, pedagogické i lidské činnosti. Spolu s dalšími, stejně smýšlejícími občany, založila Dolnosaský spolek pro podporu Terezína a až do své smrti byla je-

ho předsedkyní. Také v oblasti česko-německých vztahů hledala stále nové cesty pro setkávání, vzájemná poznávání a přátelské jednání. Její zkušenosti z práce organizace Sühnezeichen, Domu pomáhajících rukou, Wolfsburgské střední školy a úřadu pro pedagogiku náboženství jí poskytovaly

stále nové podněty. Předsednictvo Terezínské iniciativy přeje Dolnosaskému spoleku mnoho úspěchů při pokračování jeho činnosti v duchu Veroníčina odkazu.

Hanuš Schimmerling

Z Pardubic

Pardubice, kdysi metropole východočeských židů, je dnes prakticky „Judenfrei“. A přece, zásluhou p. Vinaře, místních občanů a jejich zastupitelů na své židy nezapomínají. V pátek 7. listopadu minulého roku proběhla v evangelickém kostele eumenická bohoslužba, které se zúčastnilo několik křesťanských církví, a o měsíc později v síni krematoria panychida, na níž promluvil tajemník izraelského velvyslanectví p. Fuks, a to česky. Pět dalších řečníků připomnělo osudy židů v minulosti i jejich vztah k městu. Doprovodný hudební program byl výborně vybrán a zaranžován. Vzpomínka byla ukončena Hatikvou a českou hymnou.

Za smutný nedostatek jinak chvalyhodného podniku je možno považovat neúčast posledních žijících účastníků transportů z Pardubic.

Snad ani nebyli pozváni.

Jiří Franěk

Prosíme o adresu

Prosíme o adresu a také o informaci o pobytu paní Kitty (Kateřiny) Strassmanové (nar. 1923), která přežila holocaust.

Anna Hanusová-Flachová, Antonínská 26, 602 00 Brno, tel.: 05/41 21 32 35



Děkujeme za dary

Předsednictvo Terezínské iniciativy děkuje všem našim členům za dary, které na činnost TI poskytnete.

Vaše dary jsou přísně evidovány a pokud známe adresy, za každý dar písemně poděkujeme.

Za dary, které zasíláte přímo na naše účty u Komerční banky, někdy poděkovat nemůžeme, protože banka neuvádí adresy dárců.

Vzhledem k vysokému počtu dárců nemůžeme ve zpravodaji uvádět jednotlivá jména, a tak prosím přijmout od předsednictva TI poděkování touto cestou.

Milena Procházková

Nutná prosba

Všem je vám jistě známo, že členové našeho sdružení neplatí žádné členské příspěvky. Veškeré výdaje spojené s aktivitami a činnosti našeho sdružení jsou hrazeny z poskytnutých dobrovolných darů.

Mezi náklady, které stále stoupají, patří nejen tisk a výroba tohoto časopisu, ale zejména poštovné, které dnes tvoří významnou část rozpočtu na vydávání časopisu. Přesto vám všem posíláme časopis zdarma. Je, stejně jako i jiná činnost Terezínské iniciativy, hrazen z vašich dobrovolných darů a příspěvků.

Proto i v tomto roce vkládáme do našeho časopisu poštovní poukázku. Váš dar můžete uskutečnit i převodem z účtu u peněžního ústavu na účet Terezínské iniciativy u Komerční banky v Praze 1.

Číslo účtu: 59433-011, nebo můžete poskytnout dar v hotovosti (proti potvrzení) na sekretariátu Terezínské iniciativy v Praze 1, Maiselova 18.

Dary v DEM můžete poslat na účet u Komerční banky v Praze 1.

Číslo účtu: 34278-1234555-011

Dary v USD na účet: 34833-1234555-011.



Eva a Petr Engelmánovi, terezínské věžňové žijící v Austrálii, se rozhodli věnovat Terezínské iniciativě celou částku, kterou Eva dostala podle zákona 217/1994 za dobu svého věznění a za oba rodiče, kteří zahynuli po deportaci z Terezína. Předsednictvo Terezínské iniciativy jim děkuje za tento dar. Podle přání dárců budou peníze použity na podporu členů TI, kteří se dostanou do životní tísně a budou potřebovat finanční pomoc.

Drobné zprávy

Koncem srpna ukončil svou činnost v Nadaci Tereziánská iniciativa rakouský vysokoškolský student Jörg Dominik Walch, kterého vyslala k výkonu civilní služby rakouská organizace Gedenkdienst. Jeho hlavní práce byla zaměřena na přípravu třetího svazku Tereziánské pamětní knihy. V této práci ho vystřídal jiný pracovník Gedenkdienstu, student historie Bernhard Fink.

☆☆☆

K článku Eichmann v Terezíně, uveřejněném v minulém čísle, nepřišel žádný dopis, který by doložil jiný Eichmannův pobyt v Terezíně, než který byl v článku uveden.

☆☆☆

V Brně byla odhalena pamětní deska na domě Pavla a Hugo Haasových za účasti Pavlovy dcery Olgy a Hugovy ženy.

☆☆☆

V Hanáckých novinách vyšel 27. září 1997 článek Vladimíra Jordy *Do neznáma a na smrt* (k výročí olomouckých židovských transportů), v němž podrobně vylíčil osudy olomouckých židů nejen v Terezíně, ale i v místech, kam byli odtud deportováni východními deportačními transporty. Tento olomoucký lékař na stránkách Hanáckých novin soustavně referuje o publikacích vydávaných o židovském holocaustu, v poslední době např. o vydání Wolfova deníku i nového ročníku Tereziánských studií a dokumentů.

☆☆☆

Diplomovou práci na téma „Konečné řešení židovské otázky v Protektorátu Čechy a Morava“ obhájila na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy Petra Kočandrová.

Osudy

Byla jsem v Terezíně od 23. června 1943. Odešla jsem z Brna posledním mišeneckým transportem, se kterým odešli do Terezína i členové židovské náboženské obce brněnské. Dne 25. září 1944 jsem měla v Terezíně svatbu s Gerhartem Weisssem podle židovského ritu. Protože můj ženich byl mišeneček, měl odejít transportem 29. září, údajně do Königsteinu. Transport odešel.

Dne 30. září přišla z komandatury výzva, že se mohou rodinní příslušníci přihlásit dobrovolně do transportu, který odjede

1. října, zase bylo řečeno, že do pracovního tábora v Königsteinu. Byla jsem několik dní vdaná, a tak jsem se s mnoha jinými do toho transportu dobrovolně přihlásila. Jen se s námi vlak rozjel, někdo řekl, že máme na dveřích plombu Auschwitz. Tak to také bylo, jeli jsme do Osvětimi-Birkenau, tak jako naši rodinní příslušníci, a nikdy jsme se s nimi už nesetkali. Můj manžel šel do plynu, protože nevěděl, že nesmí fici, že je nemocný.

Jelikož jsem nevěděla, že šatky uzavřené v Terezíně jsou právoplatné, nehlásila jsem se jako vdova o odškodnu.

Pežila jsem všechno hrozné snažen zázkramem, prodělala jsem i pochod smrti.

Margita Němcová

Grant od Claims Conference

Díky grantu, který obdržela Tereziánská iniciativa, byl na sklonku minulého roku zakoupen automobil Ford Transit ve standardním provedení s dvojitými zadními dveřmi. Vůz byl dodatečně vybaven pro zdravotně postižené (madla, schůdky, hydraulická plošina pro invalidní vozíky). Vůz má nyní k dispozici 12 sedadel + místo pro 2 invalidní vozíky.

Automobil je určen pro všechny potřebné v ČR. Provozovatelem je sociální oddělení ZO Praha (Maiselova 16, Praha 1, tel.: 231 09 51).

O konkrétním programu využití auta probíhá v současnosti jednání mezi sociálním oddělením a vedením TI.

Automobil bude využíván:

- pro návštěvy v domácnostech,
- pro dopravu k lékařům,
- pro výlety zdravotně postižených,
- pro dovoz lidí na akce ZO v ČR.

Předpokládáme, že v nejbližší době dostaneme od Claims Conference peněžní grant na vytvoření podpůrného zdravotního fondu určeného především pro oběti nacistické perzekuce. O jeho využití budou všichni členové TI sejmě informováni.

Předsednictvo TI + Rut Sidonová

Pozoruhodný dopis

V Theresienstädter Studien und Dokumente 1994 jsme uveřejnili fotografii dětí,

kterou v červnu 1944 pořídil delegát Mezinárodního výboru Červeného kříže Maurice Rossel při své návštěvě Terezína. Nyní jsme z Kodaně dostali tento dopis:

Vážená redakce,

k svému překvapení vidím svou fotografii ve Vaší publikaci z roku 1994. Jsem penzionovaný hudebník a profesor literatury. Byl jsem v Terezíně od října 1943 do 15. dubna 1945, kdy jsme my, Dánové, byli osvobozeni bílými autobusy. Jsem narozen 12. července 1930, ale jako třináctiletý jsem vypadal jako desetiletý kluk. Hrál jsem v městské kapele na trumpetu, také v posledním půl roce při představeních Brundibára, a byl nakonec jako jediný trumpetista také často v orchestru kavárny a s ghettoswingers. Také Thomas Mandl mne poznal. Moje transportní číslo bylo XXV-3-2.



Mé jméno bylo Paul Rabinowitsch, v roce 1970 jsem své jméno změnil na Sandfort. Jako autor jsem znám pod pseudonymem Paul Aron.

Přikládám svou fotografii z dětství. Má matka často měnila při česání stranu mé pěšinky. Mám jinou svou fotografii, kde držím přesně tak ruce před sebou (jako na Rosselově fotografii), také šaty jsou stejné.

Paul Sandfort

Díky za kopírku

Předsednictvo Tereziánské iniciativy upřímně děkuje spolku *Jugendbegegnung in Theresienstadt* (Setkávání mládeže v Terezíně) a jeho předsedovi Bill Blatzeimovi a společnosti *Bildungs- und Beschäftigungsgesellschaft* (Společnosti pro vzdělávání a zaměstnávání) a panu tajemníku Schnurowi v Drážďanech za darování kopírovač přístroj.

TEREZIÁNSKÁ INICIATIVA

Vydává Tereziánská iniciativa, Maiselova 18, 110 01 Praha 1.

Redakční rada: Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Jiří Steiner, Michal Stránský.

Číslo 12 vyšlo v lednu 1998. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, čj. NP 1228/1993, dne 29. 6. 1993.